



13—14 november

## Debatter m. m.

## Tisdagen den 13 november

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Holmberg ang. kallortsplaceringen av Arjeplogs kommun...	3
herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot illegalt hasardspel..	5
fru Gärde Widemar ang. särskild yrkesutbildning för teater, tele- vision, radio och film.....	7
Interpellation av herr Senander ang. skydd mot uppsägning från an- ställning.....	10

## Onsdagen den 14 november

Svar på interpellation av herr Gomér ang. de andliga sång- och mu- sikprogrammen i radio.....	12
Sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl.....	15
Rätt för lärare att tillgodoräkna tjänstgöring i annat nordiskt land så- som merit.....	16
Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn.....	17
Ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen.....	41
Godkännande av en europeisk social stadga.....	44
Fångst av vildkanin med iller och nät, m. m.....	45
Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land.....	46
Interpellation av herr Larsson i Hedenäset ang. skadestånd för ska- dor vid militära övningar.....	55

## Samtliga avgjorda ärenden

## Onsdagen den 14 november

Val av suppleant för fullmäktig i riksbanken.....	12
Statsutskottets utlåtande nr 157, ang. organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning.....	15

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 158, om ökad upplåtelse av militära verkstäder för civil yrkesskolutbildning. . . . .	15
— nr 159, om besiktningen av hästar, som uttages enligt militära uttagningsförfordningen . . . . .	15
— nr 160, om en plan för fortsatt utbyggnad av patent- och registreringsverket . . . . .	15
— nr 161, om sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl. . . . .	15
— nr 162, om ersättning till byggnadsarbetaren A. S. Sundström för skada uppkommen genom olycksfall i arbetet. . . . .	16
— nr 163, om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare m. m. . . . .	16
— nr 164, om rätt för lärare att tillgodoräkna tjänstgöring i annat nordiskt land såsom merit. . . . .	16
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 58, om ändring i kommunalskattelagen, m. m. . . . .	17
— nr 59, om ändrad lydelse av 8 § förordningen angående stämpelavgiften, m. m. . . . .	41
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 34, om ersättning av statsmedel vid ingripanden enligt karantänkungörelsen. . . . .	41
— nr 35, om auktorisering av bilförsäljare. . . . .	41
— nr 36, om ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen. . . . .	41
— nr 38, rörande godkännande av en europeisk social stadga. . . . .	44
— nr 39, om ändring i sjömanslagen, m. m. . . . .	45
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 37, om tidpunkten för utbetalande av ersättning vid expropriation av vägmark. . . . .	45
— nr 38, om trafiksäkerhetsbestämmelserna avseende husvagn. . . . .	45
— nr 39, ang. översyn av bestämmelser om arbetstid för förare i yrkesmässig automobiltrafik. . . . .	45
— nr 40, ang. kompetensfördelningen mellan länsstyrelse och biltrafiknämnd . . . . .	45
— nr 41, om fångst av vildkanin med iller och nät, m. m. . . . .	45
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 49, om stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land. . . . .	46

## Tisdagen den 13 november

Kl. 16.00

### § 1

Justerades protokollet för den 6 innevarande november.

### § 2

Herr talmannen meddelade, att herr Munktell enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 11 innevarande november—den 31 nästkommande december.

Herr Munktell, som vid sammanträde den 16 nästlidne oktober beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 10 innevarande november, erhöll nu fortsatt ledighet till årets utgång.

### § 3

Svar på interpellation ang. kallortsplaceringen av Arjeplogs kommun

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig om jag vill medverka till en sådan förändring i kallortsgrupperingen att Arjeplogs kommun hänföres till kallortsgrupp D. Med anledning härav vill jag omtala att de ändringar som genomfördes i kallortsgrupperingen fr. o. m. den 1 januari 1961 utgjorde ett delresultat av löneförhandlingarna med de statsanställdas organisationer under år 1960. Denna ändrade gruppering var vidare förutsatt i den överenskommelse, som träffades med personalorganisationerna i slutet av 1956.

Jag vill i sammanhanget klargöra att benämningen kallortstillägg är en i vissa avseenden vilseledande benämning på det lönetillägg som frågan gäller.

Kallortstilläggets innebörd är att likställa tjänstemän inom kallortsområdet med tjänstemän inom andra delar av landet. Härvid får givetvis hänsyn tagas inte bara till klimatologiska förhållanden utan även till inverkan av sådana förhållanden som enslig belägenhet, avståndet till huvudorter och ödemarksnatur.

Med detta anser jag mig ha lämnat det svar som påkallats av den framställda frågan.

Vidare anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Lindholm få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Från tjänstemännens utgångspunkt bör väl svaret också kunna betecknas som ett framsteg. Tidigare har nämligen civildepartementet intagit en avvisande hållning till de propåer som framstälts av tjänstemännen av deras fackliga organisationer samt av kommunala myndigheter. Statsrådets svar i dag innebär visserligen inte något uttryckligt löfte att medverka till en rättvisare ordning, men det är å andra sidan inte avvisande.

Det framgår redan av min interpellation att jag har samma mening som statsrådet i fråga om kallortstilläggets funktion. Det skall avvägas inte bara med hänsyn till klimatiska förhållanden utan måste också påverkas av en rad andra omständigheter.

För tjänstemännens del handlar det om en sådan likställighet med andra grupper som statsrådet nämnt i interpellationssvaret. Men kritiken mot nuvarande förhållanden i Arjeplogs kom-

**Svar på interpellation ang. kallortsplaceringen av Arjeplogs kommun**

mun grundar sig just på att kallortsgränsen bestämts utan någon sådan saklig jämförelse mellan tjänstemannagrupper i olika delar av landet. Jag vidhåller att det var ett helt godtyckligt arrangemang, när man tog odlingsgränsen som skiljelinje mellan de olika kallortsområdena i Arjeplogs kommun. Odlingsgränsen utstakades i mitten av 1800-talet och var avsedd som ett skydd för lapparna mot intrång från bofasta inbyggare. Därför kom denna gräns att bukta runt de större bosättningsområden som fanns redan då och går bl. a. i en vid båge i nordvästlig riktning runt kommunens största tätort, där givetvis också det övervägande antalet tjänstemän finns. Dessa tjänstemän måste nu vidkännas en betydande inkomstförlust om man jämför med grupper, som de borde vara jämställda med, bara av den anledningen att civildepartementet har kommit på den underliga idén att använda en 100-årig odlingsgräns för lösningen av denna viktiga lönefråga.

Även om klimatförhållandena bara är en av de faktorer som påverkar kallortstillägget kan det vara skäl att göra några jämförelser också på den punkten. Det är fullt i sin ordning att exempelvis Jokkmokks kommun bland många andra tillhör D-ort. Men beträffande en så avgörande fråga för klimatförhållandena som höjd över havet, kan noteras, att Jokkmokks samhälle ligger på 258 meters höjd medan Arjeplog ligger på 425 meters höjd över havet.

I fråga om andra omständigheter som statsrådet erinrat om, t. ex. avståndet till huvudorter, talar också liknande jämförelser för att Arjeplog borde tillhöra D-ort. Avståndet till Luleå, och därmed bl. a. till flygplats, är från Jokkmokk 175 kilometer, från Arjeplog 312. Till närmaste lasarett är det 100 respektive 216 kilometer och liknande gäller exempelvis i fråga om avståndet till högre skolor, större affärscentra.

Nu har jag hittills talat enbart om orättvisor mot befattningshavarna. Men

därtill kommer att kommunen, landstinget och andra samhällsinstitutioner får stora svårigheter på grund av nuvarande missförhållanden. Det gäller bl. a. svårigheten att rekrytera personal. Redan på grund av rekordartat hög kommunalskatt, svåra klimatförhållanden och långa avstånd befinner sig Arjeplog i en svår situation i konkurrensen om alltför fåtaliga lärarkrafter och annan personal. Men ännu värre blir det därför att Arjeplog på grund av den orimliga kallortsindelningen får tjänstemannalöner som med ända upp till 1 000 kronor per år understiger vad samma tjänstemän kan få på andra jämförliga orter.

Jag hoppas därför att den form svaret har fått innebära, att de tjänstemän och andra anställda som berörs av den här frågan, kan räkna med en saklig prövning när deras krav om att bli ekonomiskt jämställda med andra tjänstemannagrupper härnäst blir föremål för förhandlingar.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! När vi 1956 förde förhandlingar med personalorganisationerna om den nya löneplanen och en hel del andra problem, som berörde anställningsvillkor m. m., diskuterade vi även en ny indelning av kallorterna med utgångspunkt från att den gamla gränsdragningen många gånger ur rent administrativ synpunkt var ganska ohanterlig. Jag kan som exempel nämna att vi diskuterade vilken kallort en prästman skulle tillhöra som hade sin bostad på den ena sidan om landsvägen och tjänstestället på den andra sidan och gränslinjen utgjordes av landsvägen. Det var administrativa besvärigheter av den arten som utgjorde motivet till att vi ville genomföra en ny kallortsreglering. I det arbetet har deltagit experter på detta område som har försökt, inte att godtyckligt välja gränslinjer utan att få en så objektiv bedöm-

**Svar på interpellation ang. åtgärder mot illegalt hasardspel**

ning som det över huvud taget var möjligt.

Jag tror inte att jag avslöjar någon hemlighet om jag nämner, att det är från personalorganisationshåll som man har förordat odlingsgränsen som skiljelinje. Detta har vi accepterat i de förhandlingar som vi har fört med organisationerna.

Slutligen vill jag säga att herr Holmberg nog gör sig skyldig till en betydande överdrift, när han talar om en inkomstskillnad på omkring 1 000 kronor mellan tjänstemän på jämförliga orter. På jämförliga orter har man försökt balansera löneläget så, att lönerna skall komma i paritet med varandra. Vad herr Holmberg avser är en gränsreglering, där man vid tidigare diskussioner varit överens om att det kunde vara motiverat med hänsyn till odlingsgräns, belägenhet, ödemarksförhållanden m. m. att ha det högre kallortstillägget på det avsnittet av kommunerna.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag har angivit vad jag menar med jämförliga orter. Jag har tagit Jokkmokk som exempel. Jag anser att Jokkmokk och Arjeplog är jämförliga orter. Om det skulle kunna anses föreligga skäl för att våga mellan dessa båda, skulle det utfalla till Arjeplogs fördel. Men jag har betraktat dem som jämförliga, och om jag gör den jämförelsen, så stämmer de lönesummor som jag har angivit.

Vad statsrådet sagt i fråga om förloppet av förhandlingarna är i varje fall delvis riktigt. Det var tjänstemannaorganisationen, i detta fall TCO, som föreslog den kompromiss som genomfördes. Jag har emellertid framför mig ett brev från TCO, där det redogörs för hur det gick till. Där sägs att man från TCO:s sida föreslog att hela Arjeplog skulle tillhöra högsta kallortsgruppen. När departementet inte ville vara med om detta, föreslogs från TCO:s sida en klyvning av Sorsele och Arjeplogs kom-

muner på det sättet att områden väster om odlingsgränsen skulle tillhöra D och områden öster om odlingsgränsen C. Härav framgår alltså tydligt, att det var på grund av motstånd från civildepartementets sida som man kom fram till denna orimliga kompromiss.

Jag hoppas fortfarande att civildepartementet med hänsyn till de mycket starka saksکیل som finns för att hela Arjeplog skall uppföras i grupp D kommer att medverka till en sådan lösning. Då skulle man också komma ifrån de administrativa svårigheter som statsrådet här talade om.

Härmed var överläggningen slutad.

**§ 4****Svar på interpellation ang. åtgärder mot illegalt hasardspel**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Börjesson i Falköping frågat chefen för inrikesdepartementet, om han har övervägt särskilda åtgärder med anledning av de enligt herr Börjessons uppfattning oroande tendenserna i fråga om illegalt hasardspel och om han ej minst för att underlätta polisens arbete är beredd att föreslå åtgärder i syfte att få till stånd en skärpning av straffsättningen för anordnande av illegalt hasardspel.

Det har överlämnats till mig att besvara interpellationen, och jag får därvid anföra följande.

Herr Börjesson har framhållit, att polisen saknar resurser att kraftfullt bekämpa det illegala hasardspelet och att bötesstraff som drabbar innehavarna av spelhålor saknar tillräckligt återhållande effekt, samt ifrågasätter därför en straffskärpning, bl. a. för att möjliggöra häktning.

Straffet för anordnande av äventyrligt spel är för närvarande fängelse el-

**Svar på interpellation ang. åtgärder mot illegalt hasardspel**

ler böter. Straffskalan medger sålunda att frihetsstraff ådömes, och denna möjlighet har på senare tid också utnyttjats i några fall. När det gäller ingripandet mot detta slags brottslighet, kan också 2 kap. 16 § andra stycket strafflagen få tillämpning. Enligt detta stadgande kan den som av brottslig gärning haft vinning förpliktas att utge däremot svarande belopp till kronan. Vinsten kan alltså förklarar förverkad, helt eller delvis.

Straffbestämmelserna för äventyrligt spel har — liksom andra straffbestämmelser — granskats vid utarbetandet av förslaget till brottsbalk, som snart torde komma under debatt i riksdagen. I brottsbalken upptages bestämmelserna i 16 kap. 14 §. Straffet för brottet, som har fått benämningen dobbleri, är böter eller fängelse i högst sex månader. Att maximistraff särskilt angivits för fängelse sammanhänger med att i brottsbalken de båda nuvarande arterna av frihetsstraff — straffarbete och fängelse — har sammanslagits till ett enhetligt frihetsstraff, kallat fängelse. De nyss nämnda bestämmelserna om förverkande har i sak oförändrade upptagits i brottsbalkens 36 kap. 1 §.

Herr Börjesson har särskilt pekat på att med nuvarande regler häktning inte kan ske vid brott av detta slag. För häktning förutsättes nämligen — med vissa speciella undantag — att straffarbete kan följa på brottet.

I detta avseende innebär straffbestämmelserna i brottsbalksförslaget inte någon förändring. Genom brottsbalken öppnas emellertid möjlighet till häktning i de fall då det är fråga om upprepad brottslighet. Den nya avfattningen av återfallsreglerna medger nämligen att, om någon har dömts till fängelse, straffet vid återfall kan bestämmas över eljest gällande maximum. Maximistraffet vid återfall blir så högt att häktning — efter följdändringar som jag ämnar föreslå med anledning av det enhetliga frihetsstraffet — kan ske.

Längre gående regler än dem för vilka jag nu har redogjort är jag inte beredd att föreslå för närvarande. Det allvarliga problem som dobbleriet utgör kräver emellertid fortsatt uppmärksamhet. Om så skulle visa sig erforderligt, får ytterligare åtgärder övervägas.

**Vidare anförde**

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):  
Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Anledningen till att jag besvärat statsrådet med min fråga om åtgärder mot illegalt hasardspel är att det under den senaste tiden skett en rad avslöjanden om illegalt hasardspel. Dessa avslöjanden inger allvarlig oro. Främst i Stockholm pågår en systematisk och till synes växande spekulering i illegalt spel om pengar eller penningvärden, dvs. sådant äventyrligt spel som avses i strafflagen 11 kap. 12 §. Tendenserna pekar på att denna brottsliga hantering lätt kan få en omfattning av oöverskådliga verkningar. Alarmerande uppgifter i tidningspressen om spelhålor i huvudstaden ger belägg härför. Uppgifterna har också verifierats genom olika rättegångar.

Från vederhäftigt håll uppges att det lär finnas minst ett 30-tal spelhålor i Stockholm. I dessa kan vem som helst få spela. Enligt samma uppgifter lär spelhålorna ägas av en klan på tio man, av vilka de flesta nu gjort sig miljoner på dessa skumraskaffärer. Många av huvudstadens spelhålor omsätter hundratusentals kronor per kväll.

Det system som tillämpas i dessa spelhålor är kusligt och upprörande. Det lär förekomma att alla deltagare har att betala 10 procent på vinsten eller förlusten. Spriten flödar fritt. De böter roulettkungarna kan dömas till skrattar de åt — de är småpengar i miljonomsättningen.

Kunder lär det finnas gott om. Det är inte svårt för spelhålekungarna att ut-

### Svar på interpellation ang. särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film

nyttja dessa människokategoriernas spel-lusta. Har de gripits av speldjävulen har de också ytterst svårt att sluta. Många tragedier har utspelats, vari de flesta offren blivit helt ruinerade.

Det måste från rättskänslans synpunkt vara angeläget att myndigheterna på ett effektivt sätt söker komma till rätta med spelhålor och klientelet kring dem. Man frågar sig emellertid om tillräckliga medel står till förfogande för de nödvändiga åtgärder som krävs för att tillrättalägga missförhållandena.

Av justitieministerns svar framgår att man är beredd att — därest det visar sig erforderligt — överväga ytterligare åtgärder. För min del anser jag att de dimensioner den illegala spelverksamheten redan fått ger fog för att man på allvar tar itu med problemet och anvisar konkreta åtgärder för att stoppa verksamheten. Vad som enligt min mening behövs är en ny lag mot illegalt spel, en lag som ger möjligheter för domstol att utdöma ett ordentligt och avskräckande straff. Min förhoppning är att justitieministern utfärdar sådana direktiv åt en utredning — vilken jag anser påkallad i sammanhanget — som syftar till en speciell lagstiftning i fråga om den illegala spelverksamheten. Naturligtvis måste man också se till att polisen får ökade resurser att bemästra detta problem.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

#### § 5

### Svar på interpellation ang. särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Gärde Widemar har i en interpellation frågat om jag har för avsikt att vidtaga effektiva åtgärder för att skyndsamt få till stånd särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film.

Härpå får jag svara följande.

De av interpellanten berörda utbildningsområdena — teaterns, televisionens, radions och filmens — tilldrar sig med rätta allt större uppmärksamhet. Jag har redan — vilket också fru Gärde Widemar nämner — i andra sammanhang uttalat mig positivt för ett ökat samhälleligt engagemang för att avhjälpa de brister som otvivelaktigt föreligger i fråga om utbildningsmöjligheterna inom denna växande sektor. Både avnämarna och den utbildningssökande ungdomen kan, anser jag, resa berättigade krav på ökade insatser för utbildningen på dessa områden.

1955 års provinsteaterutredning har behandlat skådespelarutbildningen i ett år 1961 avgivet särskilt betänkande, »Den sceniska utbildningen». Genom detta betänkande och vid remissbehandlingen framförda synpunkter har enligt min mening en god grund skapats för vidare ansträngningar att förbättra och utbygga framför allt den grundläggande sceniska utbildningen. Vissa praktiska svårigheter, särskilt framhävda i remissbehandlingen, lägger dock hinder i vägen för att ett så omfattande utbyggnadsprogram som utredningsförslaget innebär snabbt skall kunna förverkligas. Vid lösningen av frågan om den sceniska grundutbildningen bör också beaktas det i flera avseenden viktiga sambandet mellan denna utbildningsfråga och frågan om utformningen och organisationen av den motsvarande högre utbildningen. En sådan högre utbildning, som skulle komma att omfatta bl. a. regissörer, filmskapare, dekoratörer samt radio- och TV-producenter och även tillgodose behovet av fortbildning bl. a. på skådespelarbanan,

### Svar på interpellation ang. särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film

erbjuder en mångfald problem. Det gäller här — trots många gemensamma drag — utbildning till ganska skilda banor med skiftande krav, uppgifter och arbetsvillkor. Jag anser det därför vara betydelsefullt för ett kommande ställningstagande att det till en början etableras möjligheter till försöksverksamhet inom olika hithörande utbildningsområden. Sådan verksamhet skulle ge värdefulla erfarenheter men bör givetvis kompletteras med fortsatt utredningsarbete rörande hela utbildningsfrågan. Härvidlag är särskilt lokaliseringen av skolorna samt lärarbehovet på grundutbildningsnivån av intresse, liksom den nödvändiga samverkan mellan utbildningsanstalterna och de konstutövande institutionerna.

Därmed, herr talman, har jag i största korthet angivit min uppfattning om vilka huvudsakliga riktlinjer man bör följa för att söka få till stånd en samlad lösning av dessa utbildningsproblem. Det är min avsikt att, så snart det av bl. a. budgetmässiga skäl är möjligt, vidta konkreta åtgärder i här antydd riktning.

Vidare anförde:

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min interpellation. Den utmynnar i en fråga om statsrådet ville vidta effektiva åtgärder för att skyndsamt få till stånd särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film. Jag kan bara konstatera att statsrådets svar består av så vaga uttalanden att det i stort sett innebär ett nej.

Med tanke på vissa tidigare uttalanden av statsrådet — bl. a. ett löfte om att kulturfrågorna skulle ägnas särskild uppmärksamhet inom ecklesiastikdepartementet — är jag besviken över att denna fråga tydligen kommer att ställas på framtiden inom departementet. Detta

är beklagligt, eftersom behovet av utbildning för teaterns, filmens, radions och televisionens folk blivit allt större och växer i styrka för varje dag som går. Det är verkligen förvånansvärt att utbildningen inom ett så viktigt kulturområde inte redan finns på ecklesiastikdepartementets program. Så gott som samtliga andra utbildningsområden har under senare år blivit föremål för översyn, och det är utan tvivel ofrånkomligt att också detta ägnas uppmärksamhet. Det förefaller rimligt att man vill börja med försöksverksamhet, men jag finner i herr statsrådets svar inga konkreta uppgifter om inom vilka områden man planerar sådan verksamhet. Dessutom saknas tidsangivelser.

Vi vet av erfarenhet att ett uppskov av s. k. budgetmässiga skäl mycket lätt kan leda till att frågor skjuts på en obestämmd framtid. En försöksverksamhet på något eller några arbetsfält skulle kunna igångsättas utan alltför stora kostnader, men tydligen ingår det inte i ecklesiastikdepartementets planer för de närmaste åren. Helt säkert kommer detta att utlösa stor besvikelse hos många som berörs av denna fråga och som hoppats att i varje fall någon form av försöksverksamhet skulle kunna påbörjas utan dröjsmål.

Jag fruktar att det med den inställning som herr statsrådet här redovisar kommer att dröja flera år innan någon konkret åtgärd kommer till stånd. Det skulle inte vara nödvändigt, eftersom sådan utbildning förekommer i andra länder och vi kan bygga på deras erfarenheter.

Herr statsrådet nämner också i sitt svar att ett fortsatt utredningsarbete rörande hela utbildningsfrågan bör äga rum. Avser herr statsrådet med detta att en ny utredning skall igångsättas, och när skall det i så fall ske?

Jag tror att det är viktigt att något görs i positiv riktning och vill därför sluta med att uttala en förhoppning om



**Svar på interpellation ang. särskild yrkesutbildning för teater, television, radio och film**

att herr statsrådet måtte ompröva frågan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Exegetiken i denna kammarare är ibland mycket egendomlig. Jag har sällan varit med om en så dålig innanläsning och ett så dåligt lyssnande som fru Gärde Widemar nyss gav prov på. Jag tror att fru Widemar här är ute i ett typiskt folkpartiärende: att söka hinna först med en reform som hon är hundraprocentigt övertygad om att regeringen kommer att lösa mycket snart. Det har annonserats i så många sammanhang och så offentligt och bindande, att frågan om utbildningen på detta område skall tas upp, att det inte är möjligt att fru Widemar kan leva i den föreställningen att det kommer att dröja årtal innan detta problem angripes.

Detta är verkligen ett positivt svar. Om fru Widemar hade några kontakter med den kulturvärld som det här är fråga om, skulle hon på stående fot kunna få upplysningar om minst ett tiotal personer som nu är engagerade i ecklesiastikdepartementets förberedande arbete på denna punkt. Här gäller det verkligen, fru Widemar, att få synpunkter, att vända sig till kunnigt folk för att få hjälp med uppslag — t. ex. för direktivskrivning — och inte minst att få klart för sig var svårigheterna ligger.

Det pågår arbete på nordiskt plan inom detta område. Det är också en gammal nyhet, som jag tyckte att jag inte skulle behöva upprepa här i kammararen. Om det av olika skäl inte går att få en samordnad utbildning t. ex. på teaterns område — teatern är en ganska nationellt bunden konststart när det gäller utbildning — kommer man under alla förhållanden att få en lösning på nationell basis. Om man skall börja med teatern eller filmen kan jag inte i dag säga. Man kanske skall börja med filmen i form av försöksverksamhet.

Det finns redan krafter vidtalade, som också är hågade att hjälpa till på den punkten.

Vad fru Gärde Widemar nu bygger upp sitt anförande på är tydligen en mening, som hon ändå som gammal riksdagsledamot borde känna till och som vi alltid levererar i november och december. När man är mitt uppe i ett budgetarbete förekommer det inte att en departementschef talar om vad som kommer att stå i en statsverksproposition som ännu inte utarbetats.

Gå nu inte och säg i januari eller mars, fru Gärde Widemar, att »tack vare den hårda press jag utövade och det kraftfulla inlägg jag höll i riksdagen i november har nu regeringen fått litet fart». Den farten är redan ganska högt uppdriven, fru Gärde Widemar, på detta område.

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr talman! Det förvånar mig, om man har så vittgående planer på att lösa denna fråga, som herr statsrådet nu har redogjort för, att dessa inte redovisas för riksdagen i ett interpellationssvar. Jag kan inte rimligen gissa mig till vad som händer i ecklesiastikdepartementet. Då jag vänt mig till ecklesiastikministern för att få ett svar, anser jag att jag vänt mig till den mest sakkunniga instansen här i landet. Varför skulle jag gå runt och fråga andra personer och myndigheter, när jag kan fråga ecklesiastikministern direkt i riksdagen?

Sedan vill jag säga beträffande exegetiken i riksdagen, att dit hör väl knappast att ett statsråd talar om för oppositionens ledamöter vad de skall säga eller inte säga i riksdagen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Reformer framlägges i form av propositioner till riksdagen eller, ibland, i form av direktiv för en

**Interpellation ang. skydd mot uppsägning från anställning**

utredning. Jag har i mitt interpellationssvar sagt att jag är i hög grad positivt inställd till reformverksamheten på detta område och att det är min avsikt att vidta åtgärder i den riktning som angivits i svaret. Då kan det väl inte gärna vara en mera positiv ton i ett svar, fru Gärde Widemar!

Däremot har jag blivit upplyst om att det inte räcker att framlägga en proposition bara på provinsteaterutredningens grund, eftersom det här inte enbart gäller teaterutbildning på grundplanet. Hela frågan om en teaterhögskola, en teaterakademi, ett filminstitut eller en filmakademi samt televisionens och radions ställning till en sådan institution har aldrig utretts. Därför är en utredning på det området inte någon upprepning av provinsteaterutredningen, fru Gärde Widemar, utan det är en utredning på ett nytt område — och det är en helt annan historia.

Härmed var överläggningen slutad.

## § 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen nr 191, med förslag till lag om rätt för kommun att bistå utländska studerande;

till bevillningsutskottet propositionen nr 192, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Argentina för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

till jordbruksutskottet propositionen nr 193, angående omorganisation av statens jordbruksnämnds råd;

till statsutskottet propositionen nr 195, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 196, angående statligt stöd till för-

bättrad torrläggning av Kvismaredalen m. fl. områden i Örebro län;

till bevillningsutskottet propositionen nr 197, med förslag till förordning angående de tider då allmän fastighets-taxering skall äga rum; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 198, med förslag till förordning om bekämpande av hönstufus.

## § 7

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den å bordet vilande motionen nr 917.

## § 8

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 157—164, bevillningsutskottets betänkanden nr 58 och 59, andra lagutskottets utlåtanden nr 34—36, 38 och 39, tredje lagutskottets utlåtanden nr 37—41 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49.

## § 9

**Interpellation ang. skydd mot uppsägning från anställning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SENANDER (k), som yttrade:

Herr talman! Den nyligen bilagda stenungsundskonflikten aktualiserar med skärpa frågan om åtgärder som syftar till trygghet i anställningen. Konflikten visade hur arbetsgivaren sökte utnyttja sitt envælde på arbetsplatsen för att tvinga arbetarna till underkastelse. Att detta inte lyckades berodde på de 500 trakasserade arbetarnas enighet och beslutsamhet att sätta sig till motvärn.

Konflikten väckte särskild uppmärksamhet genom att arbetsgivaren-entreprenören utgjordes av ett dotterbolag till en amerikansk firma som åtagit sig uppdraget att för den stora oljetrusten Standard Oil bygga upp den första petrokemiska industrien på svensk mark. Arbetsgivaren har visat ett mar-

## Interpellation ang. skydd mot uppsägning från anställning

kant godtyckte i sitt förhållande till arbetarna. Avskedanden, till och med utan uppsägning, har skett. Väsentliga skyddsföreskrifter har nonchalerats, och flera olyckstillbud har i anledning därav inträffat. Kulmen nåddes när två arbetare avskedades på godtyckliga grunder. Då arbetsstyrkan i övrigt reagerade mot godtycket blev man bemött på ett sätt som inte kunde tolkas annorlunda än att samtliga arbetare uppsades. Det utländska företaget hade därmed demonstrerat sin likgiltighet för arbetskraftens skydd och rätt till en rimlig trygghet i anställningen.

Enligt vad som hävdats av arbetare vid företaget skall arbetsgivaren ha hotat med att importera arbetare från Holland i stället för de i konflikten indragna. Härmed må vara hur som helst. Stenungsundskonflikten visar vilka konsekvenser som kan uppstå, när främmande kapital får fotfäste i vårt land. Den ger även en föreställning om den sociala oro som måste följa på en anslutning eller associering till EEC med dess s. k. fria kapital- och arbetsmarknad. Ingenting motsäger antagandet att samverkan med EEC kan leda till en renässans för strejk- och blockadbryteriet i vårt land.

Kravet på trygghet i anställningen har tidigare vid upprepade tillfällen rests inom den fackliga rörelsen. Spörsmålet diskuterades självfallet även bland stenungsundsarbetarna. Det är därför på tiden att någonting göres för att bryta arbetsgivarnas envælde på arbetsplatserna, i främsta rummet i fråga om anställande och avskedande av arbetskraft. Enligt min mening måste lagstiftningsvägen beträdas.

Jag hemställer sålunda om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande interpellation:

Har statsrådet för avsikt att ta initiativ till att åstadkomma åtgärder för uppsägningskydd till förebyggande av omotiverade uppsägningar eller permitteringar?

Denna anhållan bordlades.

## § 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 194, med förslag rörande beredskapslagring av olja, samt

nr 199, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge angående grunderna för fördelning i beskattningshänseende av Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags inkomster.

Dessa propositioner bordlades.

## § 11

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion, nr 918, av herr *Hagberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till läkemedelsförordning, m. m.

Denna motion bordlades.

## § 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.38.

In fidem  
*Sune K. Johansson*

## Onsdagen den 14 november

Kl. 14.00

### § 1

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1962 den 14 november sammanträdde de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret för anställande av val utav en suppleant för en fullmäktig i riksbanken efter herr J. Sigfrid Jonsson i Strömsund, vilken avlidit; och befanns efter valets slut hava blivit utsedd till

*suppleant för herr Persson, Ragnar  
Valdemar*

under återstående delen av valperioden 1960—1963:

herr Nilsson, Elis Birger,  
ledamot av andra  
kammaren ..... med 46 röster.

*Olof Nilsson O. Malmborg  
Nils-Eric Gustafsson Ragnar Bergh*

Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet.

### § 2

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats avses ett stort antal ärenden skola företagas till avgörande vid plenum onsdagen den 21 november, och sammanträdet kommer därför att fortsättas på kvällen. På kammarens föredragningslista för nämnda dag upptages frågorna om brottsbalk och fluorlagstiftning i angiven ordning

främst. De ärenden, som eventuellt icke medhinnas vid plenum onsdagen den 21 november, kommer att upptagas till behandling vid sammanträdet onsdagen den 28 november kl. 10.00.

### § 3

**Svar på interpellation ang. de andliga  
sång- och musikprogrammen i radio**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Gomér har frågat mig, *dels* om jag anser att de kristna gruppernas behov av andlig sång och musik tillgodosetts på ett tillfredsställande sätt inom melodiradions och natt-radions ram, *dels* om jag anser att åtgärder bör vidtagas för att bättre tillgodose dessa grupper och intressen inom de nämnda programmens ram.

Med anledning av dessa frågor vill jag framhålla följande.

Enligt gällande avtal mellan staten och Sveriges Radios AB tillförsäkras bolaget ensamrätt att bestämma vilka program som skall utsändas över svenska sändare. I avtalet finns vidare en bestämmelse om att radionämnden har till uppgift att granska bolagets handhavande av programverksamheten.

Med hänsyn till avtalets innehåll tillkommer det alltså inte mig att göra några uttalanden, huruvida sammansättningen av ljudradions program är lämplig eller icke lämplig, något som jag upprepade gånger påpekat i denna kammar.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Gomérs interpellation.

## Svar på interpellation ang. de andliga sång- och musikprogrammen i radio

Vidare anförde:

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Anledningen till att jag besvärat statsrådet är helt enkelt den, att jag i en tidning fann en stort upplagd artikel med rubriken »Orättvist i radio: 3 000 skivor i veckan — tjugo av dem andliga». Det blir alltså 7 promille, 7 per tusen. Med tanke på att så många människor tycker det är både intressant, vackert och uppbyggligt att lyssna till andlig sång och musik måste man säga sig att skillnaden är för stor och att det blir en orättvisa, och det var alltså därför jag framställde min interpellation.

Helt naturligt är jag inte särskilt överraskad över det svar statsrådet givit och som går ut på att han anser sig vara förhindrad att diskutera själva saksfrågan. Det är samma attityd som statsrådet intagit tidigare, senast vid besvaret av en interpellation angående melodiradion som framställdes i första kammaren i våras. Jag har också förståelse för den restriktivitet som statsrådet härvidlag ålägger sig — det är givetvis inte lätt för honom att gå in på dessa saker. Jag vill dock erinra om att statsrådet i nyssnämnda interpellationssvar meddelade att radioföretaget ansett, att det från olika minoritetsgruppers sida förelåg ett starkt intresse för utökning av melodiradions sändningar och att statsrådet ämnade tillstyrka radioföretagets framställning om ökning av sändningstiden, något som senare också skett.

Statsrådet gav också några exempel på vilka minoritetsgrupper det här kunde gälla. De som har särskilt intresse av andlig sång och musik nämndes inte — det kan ju också vara tveksamt om dessa skall betraktas som en minoritetsgrupp. Jag kan emellertid försäkra att man bland dem som sätter värde på and-

lig sång och musik fäste stor vikt vid den utökning av sändningstiden som utlovades. Man hoppades givetvis — liksom varje annan grupp — att få sina intressen tillgodosedda. Även av denna anledning fann jag det angeläget att framställa interpellationen. Statsrådets svar i våras saknade inte politisk betydelse — det kan vi väl vara överens om. Jag har därför ansett det riktigt att även den opinion och de omdömen som kommit till uttryck sedan melodiradions verksamhet utökades får återspeglas i riksdagens protokoll, ställda i relation till statsrådets utfästelser under vårriksdagen. Jag har gjort det trots risken att få ett låt mig säga så knapphändigt svar som statsrådet nu lämnat.

Som jag framhöll har jag emellertid förståelse för statsrådets situation, och jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att bara med några ord få stryka under hur starkt motiverad herr Gomér's interpellation i själva verket är. Herr Gomér har påpekat, att Radio-TV bör eftersträva en rättvis och objektiv avvägning av programverksamheten. Sker då detta? Varför ger i så fall Sveriges Radio den andliga sången och musiken en — så måste man säga — styvmoderlig behandling? Man kan inte komma ifrån denna fråga när man tar del av siffrorna i en undersökning, som på privat initiativ gjorts om radions skivpolitik. I och med melodiradions och nattradions tillkomst fick vi en enorm utökning av grammofontiden i radion. Hur stor del av denna väldiga ökning har kommit den andliga sången och musiken till del? Jag tror att svaret måste bli: föga eller intet.

Herr Gomér påpekade tidigare att endast ett 20-tal av de över 3 000 skivor som spelas i Sveriges Radio per vecka kommer under rubriken andlig sång. Herr talman! Detta rimmar, tycker jag,

**Svar på interpellation ang. de andliga sång- och musikprogrammen i radio**

ganska illa med lyssnarintresset, när man betänker att antalet medlemmar enbart inom de frikyrkliga samfundet i vårt land ligger närmare 350 000, ungdomsorganisationerna icke medräknade. Enligt uppgifter som jag fått från musikhandlarhåll köpes cirka 50 procent av de grammofonskivor med andlig sång och musik som säljes av människor som icke är medlemmar i någon frikyrklig organisation. Detta innebär att man kan räkna med att det finns ett aktivt intresse för den andliga sången bland ett betydligt större antal människor än bland de samfundsanslutna. Lågt räknat kan man säkerligen uppskatta aktivt intresserade lyssnare till 15 procent av vårt folk. Läger man därtill alla andra som »tycker om» att lyssna till sång och musik av detta slag, inser man nog hur orimlig dess andel är.

Jag har svårt att komma till en annan uppfattning än att även televisionen missgynnar den andliga sången och musiken under det att intresset för schlagers underblåses. Hur skall man annars förklara att det gång på gång inträffar att en schlagerartist framträder med en ny melodi i TV samtidigt som den kommer ut på skiva. Förhandsreklamerna ges i radio-TV, och dagen efter ligger skivan på försäljningsborden.

Förra månaden sjöng en av TV:s bästa artister en ny schlager, och dagen efter fanns den att köpa i grammofonaffärerna. Aftonbladet skrev litet elakt i samband med det inträffade: »Ni kan ju kalla det påpasslighet om ni vill, ...» Exemplet kunde mångfaldigas; jag tror för övrigt inte att man skall tala om påpasslighet utan om planmässighet.

Vad som för mig och för många andra ter sig underligt är att den andliga sången inte får samma möjligheter. Vi har en god stab av kristna populära sångare och musiker. Varför får inte skivnyheter inom den andliga sången samma chanser som TV? Hemmets Härold t. ex., som är störst i branschen, lär ännu inte ha fått uppleva att någon

av dess sångare gjort ett enda TV-framträdande. Man frågar sig varför.

Jag tycker att det finns all anledning att kommunikationsminister Skoglund ägnar denna fråga — i den mån den faller inom hans verksamhetsområde — det intresse som den verkligen förtjänar. Det är därför jag vill understryka vad herr Gomér sade i sitt anförande. Detta inte minst med tanke på att nu gällande avtal löper ut den 1 juli 1964.

Jag skall sluta med att säga att mycket i radio-TV är bra, och det är jag tacksam för, men jag måste också tillägga vad en vis man i första kammaren en gång konstaterade i en remissdebatt: Allting i det svenska samhället är ännu inte riktigt bra!

**Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:**

Herr talman! Avtalet mellan Sveriges Radio och staten går ut den 1 juli 1964, framhöll herr Gustafsson i Borås. Men i dag gäller avtalet, och enligt detta avtal tillkommer det inte staten att lägga sig i radio- och TV-programmens sammansättning och vad därmed sammanhänger.

Jag skall inte fälla något som helst omdöme om det som sagts av herrar Gomér och Gustafsson i Borås. Jag vill bara göra ett litet påpekande. I styrelsen för Sveriges Radio liksom i radionämnden — två lämpliga instanser att vända sig till, när man vill ha en annan sammansättning av programmen — sitter representanter för de stora folkrörelserna, även för de religiösa rörelserna i landet. Jag tycker att herr Gomér och herr Gustafsson i Borås i första hand skulle ta upp ett resonemang med styrelsen för Sveriges Radio och radionämnden och med dem diskutera hit hörande frågor, eftersom vi här inte kan komma till något annat än vad vi nu har kommit till: konstaterandet att kommunikationsministern på grund av

## Sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl.

gällande avtal inte kan agera i dessa sammanhang.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det är sant som kommunikationsministern sagt, att avtalet gäller fram till den 1 juli 1964. Men, herr talman, detta avtal är inte meders och persers oryggliga lag; det finns ingenting som säger att det skall prolongeras med den lydelse det nu har. Jag — och jag tror många med mig — är mycket angelägen om att få kommunikationsministern inkopplad på detta. Sedan skall vi nog sköta om kontakten med de andra.

Härmed var överläggningen slutad.

## § 4

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 194, med förslag rörande beredskapslagring av olja, hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 344) om oljeavgift m. m. och ändring i förordningen den 5 december 1958 (nr 575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m., till bevillningsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 199, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge angående grunderna för fördelning i beskattningshänseende av Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags inkomster.

## § 5

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den å bordet vilande motionen nr 918.

## § 6

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående skydd mot uppsägning från anställning.

Kammaren biföll denna anhållan.

## § 7

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning,

nr 158, i anledning av väckta motioner om ökad upplåtelse av militära verkstäder för civil yrkesskolutbildning,

nr 159, i anledning av väckt motion om besiktningen av hästar, som uttages enligt militära uttagningsförordningen, samt

nr 160, i anledning av väckta motioner om en plan för fortsatt utbyggnad av patent- och registreringsverket.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 8

## Sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av väckta motioner om sättet för vissa utbetalningar till kommuner m. fl.

Sedan utskottets hemställda föredragits anförde

Herr PALM (h):

Herr talman! Detta ärende avser utbetalningen av kommunernas skattemedel. Motionen syftar till att ett tidigare tillvägagångssätt, som bl. a. tillämpats vid statens översändande av kommunernas pengar till skånestäderna, skall kunna användas även i fortsättningen för kommuner som så önskar.

Inom riksräkenskapsverket kom man förra året till den uppfattningen, att utbetalning med check inte skulle vara i

**Rätt för lärare att tillgodoräka tjänstgöring i annat nordiskt land såsom merit**

överensstämmelse med gällande bestämmelser. I vad mån denna tolkning är riktig har ifrågasatts, eftersom den åberopade kungörelsen avser utbetalande av statsbidrag, och kommunernas egna skattepengar kan ju inte rimligen betraktas som bidrag från staten.

Konsekvensen av den nya tolkningen blev att dessa skattemedel numera utbetalas via postgiro, vilket resulterat i en försening av medelsöverförandet till kommunerna. Även om det vid varje tillfälle bara rör sig om ett par dagars försening, blir ränteförlusten för kommunerna inte oväsentlig.

Motionärerna anför som exempel, att det för Malmö stad rör sig om sex utbetalningar årligen, varje gång uppgående till 35 miljoner kronor. Eftersom kontrollsynpunkten förts fram från riksräkenskapsverket, har motionärerna vidare pekat på att fullt betryggande kontroll föreligger även vid checkutbetalning. Det rör sig dock om stora utbetalningar varje gång och om fastställda utbetalningsdagar.

I remissyttrandet från riksrevisionsverket sägs bl. a. att motionärernas yrkande synes förestavat av önskemålet att bereda kommunerna en räntevinst. I själva verket är det dock fråga om att hindra att kommunernas utsättes för en ränteförlust.

Svenska stadsförbundet framhåller i sitt yttrande att motionsyrkandet är ett berättigat och ur kommunalekonomisk synpunkt angeläget önskemål. Styrelsen för landstingsförbundet ansluter sig till motionärernas uppfattning i fråga om framställningens syfte, och även landskommunernas förbund tillstyrker förslaget.

Statsutskottet anser att frågan bör undersökas närmare och att detta av riksdagen bör meddelas Kungl. Maj:t. Som motionär har jag anledning att tacksamt notera utskottets ställningstagande. Anledningen till min blanka reservation i utskottet är att jag anser att det tidigare tillämpade systemet med

checkutbetalning fungerat tillfredsställande och borde ha kunnat tillämpas under den tid då frågan blir föremål för undersökning.

Utän att framställa något yrkande tillåter jag mig, herr talman, att uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t måtte finna en snar undersökning vara angelägen och att en sådan undersökning skall få ett för kommunerna gynnsamt resultat.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

## § 9

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 162, i anledning av väckt motion om ersättning till byggnadsarbetaren A. S. Sundström för skada uppkommen genom olycksfall i arbetet, samt

nr 163, i anledning av väckta motioner om partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 10

**Rätt för lärare att tillgodoräka tjänstgöring i annat nordiskt land såsom merit**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av väckta motioner om rätt för lärare att tillgodoräka tjänstgöring i annat nordiskt land såsom merit.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det finns ingen anledning att annat än uttrycka tillfredsställelse över att utskottet har skrivit på det positiva sätt som skett. Vad som likväl uppkallar mig att säga några ord är att det varken av motionen eller utskottsutlåtandet framgår, huruvida man



**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

här enbart åsyftar lärare som har såväl examen i annat nordiskt land som tjänstgöring i annat nordiskt land eller om man dessutom åsyftar lärare som har svensk examen och tjänstgöring i annat nordiskt land. Eftersom man ibland använder konjunktionen *och* och ibland *eller* framgår det inte klart av skrivningen vad man här åsyftar. I motionens kläm har man endast talat om lärare som har såväl examen som tjänstgöring i annat nordiskt land.

Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att det finns fall, där en lärare med svensk examen efter ingånget äktenskap haft en mycket lång tjänstgöring i ett annat nordiskt land. Det är föga i överensstämmelse med den nordiska tanken att en sådan lärare skall bli diskriminerad jämfört med de kolleger som stannar kvar i Sverige och tjänstgör där. Jag hoppas att denna motion kommer att föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, och att även lärare av den typen blir inkluderade.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

**§ 11****Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 14 september 1962 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 181, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

4) förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

5) förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt; samt

6) lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 maj 1962 (nr 163) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet följande.

I propositionen föreslås skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn.

Den som är ogift (även änka, änking och fränskild) och har hemmavarande barn under 16 år erhåller för närvarande samma ortsavdrag som gift (4 500 kr.), och statlig inkomstskatt beräknas för sådan barnförsörjare efter den för gifta avsedda skatteskalan. Det föreslås i propositionen, att åldersgränsen för barnet höjs, så att de nämnda förmånerna behålls ända till dess att barnet fyller 18 år.

Vidare föreslås, att ensamstående kvinna med hemmavarande barn under 16 år skall få samma rätt till förvärvsavdrag som gift kvinna.

Kostnaden för dessa reformer kan beräknas till 32 miljoner kronor, varav hälften belöper på staten och hälften på kommunerna. Bestämmelserna föreslås bli tillämpliga redan i fråga om 1962 års inkomster.

I propositionen har även upptagits förslag om tekniska ändringar i skatteförfattningarna som föranledes av den i våras beslutade omläggningen av socialförsäkringslagstiftningen samt om ett förtydligande av övergångsbestämmelserna till den av 1962 års vårriksdag beslutade lagstiftningen om rätt

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

till avdrag vid inkomsttaxeringen för kostnader för nyanläggning och förbättring av täckdikning.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta *motioner*, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 750 av herr *Dahlberg m. fl.* och II: 905 av fru *Holmqvist m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen ville i anledning av propositionen nr 181 hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning med beaktande av de skatterättsliga, familjerättsliga och sociala aspekterna på de ensamstående barnförsörjarnas situation, varvid i motionerna angivna synpunkter beaktades, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen så snart som möjligt framlägga förslag i ämnet;

II) de likalydande motionerna I: 751 av fröken *Andersson* och herr *Holmberg* samt II: 908 av fru *Kristensson* och herr *Turesson*, vari hemställdes, att riksdagen måtte antaga det till propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändring att 48 § 2 mom. erhöles följande lydelse:

## 48 §.

2 mom. Skattskyldig fysisk ——— nedan sägs.

Skattskyldig, som ——— 4 500 kronor.

Gift skattskyldig, som under beskattningsåret icke levtt tillsammans med andre maken, ävensom ogift skattskyldig (varmed jämställes änka, änklings eller frånskild) äger, därest han haft hemmavarande barn under 19 år, vilket icke haft minst 2 400 kronors inkomst, åtnjuta kommunalt ortsavdrag med belopp som i föregående stycke sägs.

Annan skattskyldig ——— 2 250 kronor.

Har skattskyldig ——— tiotal kronor.

III) de likalydande motionerna I: 752 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 907

av fröken *Elmén m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte

dels med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 181 besluta

1. att rätten till samma ortsavdrag och skatteskala samt försäkringsavdrag som för gift skattskyldig skulle för ensamstående barnförsörjare utsträckas att gälla till dess barnet fyller 19 år,

2. att ensamstående barnförsörjare skulle ha rätt till samma förvärvsavdrag som förvärvsarbetande gift kvinna att gälla såväl kvinnlig som manlig vårdnadshavare,

dels ock i samband med behandlingen av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av den lagstiftning eller andra samhällsåtgärder som i skilda sammanhang gällde ensamstående vårdnadshavare, varvid även de problem, som vore för handen för ensamstående fäder med hemmavarande, minderåriga barn, borde uppmärksammas;

IV) de likalydande motionerna I: 753 av fru *Segerstedt Wiberg* och II: 909 av herr *Westberg*, vari hemställdes, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 181 måtte besluta ändra reglerna för avdraget för ensamstående barnförsörjares underhållsbidrag till icke hemmavarande barn (kommunalskattelagen 46 § 2 mom. punkt 4) i enlighet med vad i motionerna anförts, varvid avdraget fastställdes till ett belopp motsvarande det som utbetalats i underhåll, dock högst 2 000 kronor, och att avdrag skulle kunna medges till dess barnet fyllde 18 år;

V) de likalydande motionerna I: 754 av herr *Sundin m. fl.* och II: 906 av herr *Antonsson m. fl.*, vari hemställdes,

dels att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 181 måtte

A. besluta

1. att det högre ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalan enligt de grunder som gällde för gift skattskyldig skulle tillkomma ensamstående barnför-

## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

sörjare till dess att yngsta barnet fyllt 19 år;

2. att det högre försäkringsavdraget på maximalt 800 kronor skulle tillkomma ensamstående barnförsörjare till dess att yngsta barnet fyllt 19 år;

3. att manliga vårdnadshavare med barn under 16 år skulle åtnjuta förvärvs-avdrag enligt de grunder som i motsvarande fall föreslagits i propositionen för ensamstående kvinnor;

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående åtgärder i syfte att ytterligare förbättra de ensamstående barnförsörjarnas situation i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels ock att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext;

VI) motionen I: 755 av herrar *Öhman* och *Lager*, vari hemställdes, att riksdagen med bifall till vad i övrigt föresloges i Kungl. Maj:ts proposition nr 181 måtte besluta att 46 § 3 mom. förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) erhöles följande ändrade lydelse:

## 46 §.

3 mom. Har ensamstående med hemmavarande barn under 16 år haft inkomst av rörelse, vari denne varit verksam — — — må jämväl åtnjutas av ensamstående, som — — — därest denne antingen varit gift och levvt tillsammans med sin make/maka — — — under 16 år; samt

VII) motionen II: 910 av fröken *Wetterström* och fru *Kristensson*, vari hemställdes, att riksdagen vid sin behandling

av det till proposition nr 181 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) måtte i stället för det av Kungl. Maj:t förordade förslaget till lydelse av 46 § 3 mom. antaga följande förslag till lydelse av samma lagrum:

## 46 §.

3 mom. Har kvinna — — — haft hemmavarande barn under 16 år.

Har gift — — — nämnda belopp.

Vad ovan sagts rörande kvinna med hemmavarande barn under 16 år skall även gälla beträffande man, som har hemmavarande barn under 16 år och som är gift men icke sammanbor med sin hustru eller är ogift eller änklings eller fränskild.

Avdrag enligt — — — 2 000 kronor.

Avdrag enligt — — — sagda kommun.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de sinsemellan likalydande motionerna I: 752 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 907 av fröken Elmén m. fl. samt I: 754 av herr Sundin m. fl. och II: 906 av herr Antonsson m. fl. ävensom motionen I: 755 av herrar *Öhman* och *Lager* samt motionen II: 910 av fröken *Wetterström* och fru *Kristensson* — måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar att 46 § 3 mom. och 65 § erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

## 46 §.

3 mom. Har kvinna — — — — — under 16 år.

Vad i föregående stycke sägs skall även gälla beträffande man med hemmavarande barn under 16 år, därest han antingen varit gift men icke levvt tillsammans med sin hustru eller ock

## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

varit ogift (varmed jämställas änking eller frånskild).

Har gift — — — — — nämnda belopp.

Avdrag enligt — — — — — 2 000 kronor.

Avdrag enligt — — — — — sagda kommun.

## 65 §.

Fråga, huruvida skattskyldig haft barn eller icke eller om barn är att räkna såsom hemmavarande eller icke, liksom ock fråga om barns ålder skall bedömas efter förhållandena den 1 november året näst före taxeringsåret. Med barn avses jämväl styvbarn ävensom adopterat barn. Barn, som bor hos sina föräldrar, skall, såvitt avser *beräkning av föräldrarnas* ortsavdrag, anses som hemmavarande endast hos den ena av dem.

Fråga, huruvida skattskyldig haft barn eller icke eller om barn är att räkna såsom hemmavarande eller icke, liksom ock fråga om barns ålder skall bedömas efter förhållandena den 1 november året näst före taxeringsåret. Med barn avses jämväl styvbarn ävensom adopterat barn. Barn, som bor hos sina föräldrar, skall, såvitt avser *föräldrarnas rätt till avdrag enligt 46 § 2 mom. första stycket vid 3) och 46 § 3 mom. ävensom* ortsavdrag, anses som hemmavarande endast hos den ena av dem.

I fråga — — — — — följande beskattningsåret.

De för — — — — — make avlidit.

Har eljest — — — — — för taxeringen.

De för — — — — — haft barn.

(Se vidare anvisningarna.)

2) förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

4) förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

5) förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt med de ändringar att

dels ingressen erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Härigenom förordnas, att 4 § och anvisningarna till 10 § förordningen den 16 maj 1958 om sjömansskatt skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, att i de vid samma förordning fogade sjömansskatttabellerna *kolumnerna skola*, med ändring av nuvarande *rubriker*, erhålla *rubrikerna*, *kolumn 1 »Ogift» och kolumn 2 »Gift»* samt att till nämnda sjömansskatttabeller skall fogas en ny kolumn med nummerbeteckning 3 och med lydelse, som framgår av härvid fogad bilaga.

Härigenom förordnas, att 4 § och anvisningarna till 10 § förordningen den 16 maj 1958 om sjömansskatt skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, att i de vid samma förordning fogade sjömansskatttabellerna *kolumn 2 skall*, med ändring av nuvarande *rubrik*, erhålla *rubriken »Gift sjöman»* samt att till nämnda sjömansskatttabeller skall fogas en ny kolumn med nummerbeteckning 3 och med lydelse, som framgår av härvid fogad bilaga.

## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

dels ock rubriken i kolumn 3 i den vid förordningsförslaget fogade bilagan skulle lyda »Ogift sjöman med barn»;

6) lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 18 maj 1962 (nr 163) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

B) att riksdagen — i anledning av utredningsyrkandena i de sinsemellan likalydande motionerna I: 750 av herr Dahlberg m. fl. och II: 905 av fru Holmqvist m. fl., I: 752 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 907 av fröken Elmén m. fl. samt I: 754 av herr Sundin m. fl. och II: 906 av herr Antonsson m. fl. ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 753 av fru Segerstedt Wiberg och II: 909 av herr Westberg — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i dessa delar;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 750 av herr Dahlberg m. fl. och II: 905 av fru Holmqvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 751 av fröken Andersson och herr Holmberg samt II: 908 av fru Kristensson och herr Turesson,

3) de likalydande motionerna I: 752 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 907 av fröken Elmén m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 753 av fru Segerstedt Wiberg och II: 909 av herr Westberg,

5) de likalydande motionerna I: 754 av herr Sundin m. fl. och II: 906 av herr Antonsson m. fl.,

6) motionen I: 755 av herrar Öhman och Lager, ävensom

7) motionen II: 910 av fröken Wetterström och fru Kristensson,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Söderquist, Gustaf Elofsson, Stefanson, Gustafson* i Göteborg

och *Vigelsbo* samt fru *Nettelbrandt*, vilka — med återopande av vad som anförts i motionerna I: 752 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 907 av fröken Elmén m. fl. samt motionerna I: 754 av herr Sundin m. fl. och II: 906 av herr Antonsson m. fl. — ansett att utskottet även bort tillstyrka de i nämnda motioner framförda yrkandena att det högre ortsavdraget och den gynnsammare skatteskalen enligt de grunder, som gällde för gift skattskyldig, ävensom det högre försäkringsavdraget på maximalt 800 kronor skulle tillkomma ensamstående barnförsörjare till dess att yngsta barnet fyllt 19 år, och att utskottet därför bort under A) hemställa,

att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de sinsemellan likalydande motionerna I: 751 av fröken Andersson och herr Holmberg samt II: 908 av fru Kristensson och herr Turesson, I: 752 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 907 av fröken Elmén m. fl. samt I: 754 av herr Sundin m. fl. och II: 906 av herr Antonsson m. fl. ävensom motionen I: 755 av herrar Öhman och Lager samt motionen II: 910 av fröken Wetterström och fru Kristensson — måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med i reservationen angivna ändringar av 46 § 2 och 3 mom., 48 § 2 mom. samt 65 §;

2) förordning angående — — — (= utskottet) — — — september 1928 (nr 370).

II) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Darlin*, vilka — med återopande av i denna reservation anförd motivering — ansett att utskottet bort under A) hemställa,

att riksdagen — — — (= reservation I) — — — september 1928 (nr 370).

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

III) av herrar *Söderquist, Stefanson* och *Gustafson* i Göteborg samt fru *Nettelbrandt* beträffande den i de likalydande motionerna I: 753 av fru *Segerstedt Wiberg* och II: 909 av herr *Westberg* behandlade frågan om avdrag för ensamstående barnförsörjares underhållsbidrag till icke hemmavarande barn.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Wärnberg* och fru *Holmqvist*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **HOLMQVIST (s)**:

Herr talman! Jag har tidigare sagt i denna kammare att de ensamma mödrarnas problem inte främst är en skattefråga. Varken i det uppmärksammade TV-programmet »Mamma utan ring» eller i tidningsintervjuer med ensamma mödrar har skattefrågor nämnts. Vid en intervjuundersökning med ensamma mödrar som socialstyrelsen gjorde för en del år sedan fann man, att endast en tiondel av de tillfrågade ogifta mödrarna, en sjättedel av de frånskilda och en sjundedel av änkorna önskade skattelättnader. De övriga önskade bidrag i annan form.

Önskemålen kan givetvis ha ändrats något sedan dess. 11 000 ensamma mödrar fick icke del av 1960 års skattereform. Att 30 000 ensamma mödrar inte får del av denna reform nu heller är betänkligt. Ytterligare 14 000 kan inte helt utnyttja förvärvsavdraget, vilket visar att de ensamma mödrarna inte på långt när uppnått social rättvisa. En årsinkomst överstigande 8 500 kronor fordras för att man helt skall kunna utnyttja förvärvsavdraget.

Oppositionens intresse för de ensamstående föräldrarnas problem är nyornat, och energin har satts in på skatteavdragssidan. Jag skulle önska att samma intresse hade visats de ensamstående mödrarna och fäderna även när

det gäller reformer där skatteavdrag är utan betydelse. Men för dessa har oppositionen inte något till övers, och då är det inte så lätt att skriva lagtexter.

Jag är själv dotter till ensam mor och skulle kunna berätta hur det var för ensamma mödrar när de borgerliga hade makten här i landet.

Det föreliggande förslaget betyder ett inkomstbortfall på 20 miljoner för staten och 20 miljoner för kommunerna. En kollega till mig, en barnavårdsman, var bekymrad över detta och sade: »Hur skall man få resonans hos kommunalgubbarna för utbyggd service när det gäller barntillsynen. De kommer att stegra sig inför kostnaderna och försvara sig med att man inte kan ge såväl skatteavdrag, vilka renderar kommunerna minskade skatteintäkter, som bidrag till daghem, vilka är ekonomiskt betungande för kommunerna och innebär en avsevärd utgiftspost. Om kommunerna på grund av ökade kostnader för barnpassningsservice, daghem, familjedaghem och kompensation för skattebortfall höjer dagavgifterna med två kronor, blir skattelättnaden för de ensamstående föräldrarna en chimär.»

Skulle hennes farhåga vara berättigad, kan riksdagen inte göra något åt att denna skattereform inte får avsedd verkan.

Tolkningen av begreppet »hemmavarande barn» kan inge tvekan. För sjömän som har vårdnaden om barn, har frågan lösts så att även om vederbörande vistats på sjön hela året och följaktligen inte haft den direkta vårdnaden om barnet, skall barnet trots detta anses såsom hemmavarande hos den ogifta modern eller fadern, och för detta specialfall har man konstruerat en särskild sjömansskattetabell. På annat sätt förhåller det sig för en ensam mor. Jag kan som exempel ta en mor, som inte kunnat lösa sin bostadsfråga men som med sitt barn hade fått en fristad hos en gift syster. Efter kort tid måste mo-

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

dern flytta efter påtryckning från hushållningen.

Egen bostad för moder och barn finns inte att tillgå, utan modern får lösa sin bostadsfråga genom inackordering utan möjlighet att få ta barnet med sig till sitt inackorderingsrum. Hade hon fått ha barnet hos sig om nätterna, kunde hon ha erhållit ett ganska betydande kommunalt bidrag till kostnader för barntillsyn i familjedaghem och dessutom numera förvärvsavgifter. Eftersom modern och barnet får olika mantals-skrivningsadresser och barnet betraktas som fosterbarn hos systemen, har jag svårt att föreställa mig, att någon lokal taxeringsnämnd tolkar dagens förslag så, att modern kan beskattas som gift och berättigad till förvärvsavgifter. Det exemplifierade fallet är inte enastående.

Då det gäller att omedelbart ge ensamfäderna med vårdnaden om barn rätt till förvärvsavgifter, har mina synpunkter inte mött förståelse inom utskottet. Jag vill här ge mina betänkligheter till känna inför kammaren, så att ledamöterna vet vad de beslutar om.

Till bevillningsutskottets betänkande nr 58 har jag fogat ett särskilt yttrande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181 och utskottets utvidgning av detta förslag så, att inte bara ensamstående mödrar skall få rätt till förvärvsavgifter utan att också ensamstående fäder skall få rätt till detta avgift för inkomster från och med detta års början. Såsom mina medmotionärer och jag har påpekat är detta inte mer än rättvist, men enligt vår uppfattning borde ett lagförslag ha föregåtts av en allsidig utredning.

Våra betänkligheter gäller inte den skattetekniska sidan; det är där endast fråga om en enkel förändring i lagtexten och i källskattetabellen. Nej, betänkligheterna gäller de följder, som ett sådant förslag kan få för kvinnors och barns familjerättsliga ställning. Jag tror att det är sensationellt, att riksdagen

antar ett lagförslag, vars följder man inte kan överblicka. Jag menar inte, att riksdagen inte skulle vara medveten om vilka utgifter förslaget medför räknat i pengar — åtta miljoner kronor, varav fyra för staten och fyra för kommunerna. Det är inte det frågan gäller.

För en man, som har vårdnaden om ett barn och ingår äktenskap, kommer onekligen en skattesköpning att inträda. Har hustrun inget förvärvsarbete eller driver rörelse, förlorar mannen förvärvsavgiften, vilket kan förleda parterna till samboende utan att ingå äktenskap. Kvinnan — och även mannen — är kanske omedveten om att hon riskerar att gå förlustig ATP-förmåner, vilka endast tillkommer gift kvinna. För grupplivförsäkringar och andra kapitalförsäkringar fordras att kvinnan insättes såsom förmånstagare. Även behållningen i boet kan fränhändas henne och hon kan få lämna ett enligt hennes uppfattning gemensamt hem, såvida inte särskilda juridiska föranstaltningar göres. Risk föreligger alltid att sådana juridiska dispositioner underlåtes, då dessa är avhängiga egna initiativ.

Har båda parter vårdnaden om icke gemensamma barn, sker en skattesköpning av betydande mått vid ingående av äktenskap mellan parterna eller om de får gemensamma barn. Om kvinnan exempelvis har 15 000 kronor och mannen 20 000 kronor i årsinkomst och båda parter har icke gemensamma barn, betyder det en skattesköpning — med det förvärvsavgift som nu är föreslaget i utskottets betänkande — på omkring 3 000 kronor i och med äktenskaps ingående. Räknar man med folkpartiets skatteskalor och förvärvsavgifter på maximalt 4 000 kronor, blir det en skattesköpning på omkring 4 000 kronor. Med högerns skatteskalor betyder det en skattesköpning på 3 900 kronor.

Nog måste man säga, att sådana utslag utgör en fara för äktenskapsbild-

## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

ningen. Frestelsen till samboende utan att legalisera äktenskapliga förbindelser, där parterna har vårdnaden om icke gemensamma barn, blir större ju högre inkomsterna är. Utskottsförslaget innebär exempelvis en skatteskärpning på cirka 6 300 kronor, om kvinnan och mannen har vardera 25 000 kronor i årsinkomst. Enligt folkpartiets skatteskalor blir skärpningen omkring 9 500 och enligt högerns skatteskalor omkring 8 300.

Man kan kanske säga, att s. k. samvetsäktenskap inte allmänt accepteras och att risken att förlora socialt anseende kan verka som en avhållande faktor för denna form av samlevnad. Blir skattevinsten emellertid stor, kan frestelsen bli övermäktig. I vissa kretsar kan skatteskalor accepteras som orsak för att inte ingå äktenskap, och det kan t. o. m. förefalla pikant för en del mäniskor. Man lurar ju herr Sträng, tror man. Men barnet kan lida smälek för att far eller mor inte är gift med partnern. Ensamma föräldrar är accepterade av kamraterna, men kamraterna accepterar inte ett samboende utan giftermål. Barn är lojala mot föräldrarna. Är det så att de av lekkamrater får lida nesa, talar de inte om det. Men att deras kamrater av den anledningen hånar dem är i högsta grad sannolikt.

I den upprörda stämning, som råder mellan makar vid tvist i vårdnadsfrågan, används alla medel i argumenteringen för att få vårdnaden om barnen. I de fall, där modern inte har förvärvsarbete eller inte har sådan inkomst, att förvärvsavdraget kan helt utnyttjas, finns risk för att även skattefrågan används som argument mot modern. För barnavårdsnämnderna är det alltid svårt att yttra sig i vårdnadsfrågor, och jag föreställer mig att det är svårt även för domstolar att döma i sådana fall. Domstolarna tar stor hänsyn till barnavårdsnämndernas yttrande i vårdnadsfrågor. Det är bedömningar och avväg-

ningar, som blir avgörande för barnens framtid.

Därtill kommer frågan vilken betydelse skattefrågan kan ha i tvisten om barnen. Fädernas ärliga uppsåt kan misstänkliggöras. Är det känsloskäl eller skatteskäl, som avgör vederbörandes önskan att få vårdnaden om barnen? Risk kommer också att föreligga för att parterna i godo kommer överens om att inbördes dela vårdnaden om syskon av ekonomiska skäl, så att syskons uppväxttid blir skild åt, även om det för barnens bästa hade varit lämpligt att de fått växa upp tillsammans hos en av parterna.

För dem som vill slå vakt om äktenskapet som institution — och jag tillhör dem, inte minst för barnens skull — är det en fara med det utvidgade skatteförslaget.

I detta anförande instämde fröken Olsson (s), fröken Andersson i Strängnäs (s) och fru Löfqvist (s).

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det här är en glad dag för 60 00 ofullständiga familjer här i landet, d. v. s. familjer där den ena av föräldrarna saknas, ty så många ensamstående barnförsörjare med hemmavarande barn blir det som får fördel av det beslut som riksdagen här kommer att fatta.

Här gäller det reformer i två hänseenden. För det första får ensamstående barnförsörjare med hemmavarande barn rätt till förvärvsavdrag fram till dess att det yngsta barnet fyller 16 år. För det andra blir den hårda belastning, som träffar sådana familjer när yngsta barnet fyller 16 år, i mycket stor utsträckning mildrad. Hittills har det varit så att när det yngsta barnet fyller 16 år i en sådan ofullständig familj förlorar denna vissa sociala förmåner: man förlorar barnbidraget och ett helt ortsavdrag och får endast tillgodogöra sig det avdrag som gäller för ensamstående.



**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

Vidare blir man beskattad efter en mycket hårdare skatteskala, nämligen den som gäller för gifta. Genom det beslut vi kommer att fatta i dag skjuts åldersgränsen upp till 18 år, och därigenom uppstår en väsentlig lättnad för barnfamiljerna.

Det är klart att det är en glad dag även för oppositionen, den opposition som efter valet på sina håll betraktades såsom kraftlös. Det är nämligen ett gammalt förslag från oppositionen som nu blir bifallet. I ett hänseende, nämligen när det gäller att jämställa manlig och kvinnlig barnförsörjare, har utskottet enhälligt gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag och i stället anslutit sig till oppositionens förslag att även manlig ensamstående barnförsörjare skall ha rätt till förvärvsavdrag.

Fru Holmqvists anförande här innehöll egentligen en motivering för avslag på förslaget. Man skulle knappast kunna tro att hon dock har röstat för detta förslag i utskottet när man hörde alla de invändningar som hon hade att rikta emot det. I det särskilda yttrande, som hon jämte en ledamot av första kammaren har fogat till detta betänkande, säger fru Holmqvist — såsom hon för övrigt också gjorde här — att en noggrann utredning om reformens verkningar för äktenskapsbildningen och på familjerätts område borde ha föregått ett beslut i skattefrågan. Detta innebär att om fru Holmqvist hade fått sin vilja fram, hade denna reform inte blivit genomförd ännu på många år, ty man måste räkna med att en sådan omfattande utredning om konsekvenserna för äktenskapsbildningen och hela familjerätten kommer att ta flera år i anspråk. Inom utskottet kunde fru Holmqvist inte få förståelse för dessa synpunkter, eftersom vi hade den uppfattningen att reformen är så angelägen att den bör beslutas i dag.

Men jag vill erkänna att många av de synpunkter som fru Holmqvist framför om de konsekvenser som kan uppstå på

detta område har sitt berättigande. Det är därför som utskottet starkt understryker angelägenheten av att en samordning kommer till stånd mellan de olika utredningar som nu pågår på detta område så att dessa frågor blir föremål för behandling. Man kan väl ändå vara överens om att det här är fråga om rena undantagsfall, och dessa får inte ställa sig i vägen för genomförandet av en så angelägen reform som det här är fråga om.

Herr talman! Det finns ett yrkande från oppositionshåll som inte är bifallet av utskottet, nämligen förslaget om att flytta upp åldersgränsen ytterligare ett år, från 18 till 19 år, och det finns många skäl för detta. 19 år är t. ex. den åldersgräns som används inom ATP-försäkringen.

Jag ber, herr talman, med anledning av det sagda få yrka bifall till reservation nr I till utskottets betänkande.

Jag vill slutligen säga en sak som jag tycker är mycket viktig, nämligen att alla ofullständiga familjer inte är hjälpta genom denna skattereform. Om vi räknar med att det finns ungefär 100 000 familjer av detta slag i vårt land, så är det ungefär 40 000 ofullständiga familjer som inte har någon glädje av detta skatteavdrag därför att de inte har sådana inkomster att de kommer i åtnjutande av denna förmån. Därför bör man enligt vår uppfattning på andra vägar komma dessa familjer till hjälp.

Fru Holmqvist sade att oppositionen ingenting har till övers för dessa familjer. Det måste ju betyda att fru Holmqvist inte har läst den motion som väckts från folkpartihåll. Där säger vi att de skattepolitiska åtgärderna bör kompletteras med reformer på andra områden där de ensamstående barnförsörjarnas speciella problem för närvarande inte synes vara i tillfredsställande grad beaktade. Det gäller både familjerätten och sociallagstiftningen. I motionen har vi också begärt en översyn av den lagstiftning och de andra

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

samhällsåtgärder som i skilda sammanhang berör ensamstående vårdnadshavare.

Herr talman! Det förhållandet att man med dessa skattereformer inte kan hjälpa *alla* ofullständiga familjer bör inte få stå i vägen för en reform på detta område. Men å andra sidan bör vi på grund härav se till att vi på andra vägar skapar rättvisa åt och en skälig behandling av dessa familjer.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Fru **HOLMQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg säger att 60 000 ofullständiga familjer är glada. Men det är 40 000 som inte är glada. Det är naturligtvis en liten skillnad i mängd, det medger jag.

Folkpartiet har under hela valrörelsen gjort stort nummer av de »påtryckningar» som man säger sig ha övat på regeringen i denna fråga. På dem som inte är initierade har man givit intrycket att folkpartiet har löst de ensamstående barnförsörjarnas problem. Jag har inför kammaren försökt ge förslaget dess rätta proportioner.

Vad har folkpartiet tidigare gjort för de ensamstående mödrarna? Folkpartiet föreslog så sent som 1960 en minskning av mödrahjälpen och de fria resorna för barn. Högern har gått ännu längre och velat avskaffa de fria skolmåltiderna och de fria läroböckerna. Min första motion i denna kammare bifölls av riksdagen, och den innebar att de ensamstående fäderna fick del av bidragsförskottet. Efter socialdemokratiska motionsyrkanden har vi två gånger fått underhållsbidragen uppräknade, fått utfyllnadsbidrag, rätt till bosättningslån och familjebostadsbidrag, och nyligen har genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg de ensamstående mödrarna fått möjlighet att erhålla bidrag till yrkesutbildning. I våras biföll riksdagen en motion beträffande utredning om rätten

till del i den reallöneökning som de underhållsskyldiga får under den långa tid då underhållsbidrag utgår.

Herr Gustafson i Göteborg var fräck nog att i den ekonomiska debatten i radio och TV säga, att det i varje fall fanns *en* ståndaktig tennsoldat bland de socialdemokratiska kvinnorna som skulle yrka avslag på detta Kungl. Maj:ts förslag när det framlades. Många har frågat om det var mig herr Gustafson syftade på. Jag har svarat att det är omöjligt, eftersom jag aldrig sagt att jag skall yrka avslag på förslaget. Vad jag har sagt kan alltså inte utgöra underlaget för herr Gustafsons beskyllning. De socialdemokratiska kvinnorna är intresserade av att få veta vem herr Gustafson syftade på. I det särskilda yttrande som fogats till utskottets betänkande har vi sagt att vi inte vill yrka avslag på förslaget, som dock ger en del en skattelättnad.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på fru Holmqvists fråga skall jag be att få citera andra kammarens protokoll den 25 maj 1962, sid. 117. En socialdemokratisk ledamot — det var inte fru Holmqvist, utan fröken Olsson — sade då efter det att jag i den ekonomiska debatten hade konstaterat en sinnesändring bland socialdemokraterna, eftersom de nu i motsats till tidigare var villiga att gå med på denna skattereform:

»Herr Gustafson i Göteborg glädde sig åt att det på socialdemokratiskt håll hade skett en sinnesändring. Det är med anledning av att jag också har tyckt mig skönja en sådan sinnesändring som jag har — — — velat få till protokollet antecknat, att det i alla fall finns en ståndaktig tennsoldat som anser att när det gäller att utjämna barnkostnaderna är den enda rätta vägen den, som vi så löftesrikt slog in på år 1947, då skatteavdragen ersattes med kontanta bidrag. När jag i dag lyssnade till fru

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

Holmqvists inlägg fick jag en viss känsla av att jag kanske inte är så ensam om denna åsikt som jag ett tag trodde.»

Det har tidigare, fru Holmqvist, funnits ett motstånd mot denna reform från socialdemokratiskt håll. Vi är mycket glada över att vi nu kan fatta ett enhälligt beslut i frågan.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom det var jag som var den ståndaktiga tennsoldaten, skall jag be att få deklarerat att mitt yttrande i våras inte innehöll någonting om att vi skulle yrka avslag på detta förslag när det kom; jag förstod mycket väl att det skulle komma. Något sådant har heller inte fru Holmqvist sagt, och hon har motiverat sin ståndpunkt i ett särskilt yttrande.

Reformen kommer att hjälpa många, och därför yrkar vi inte avslag på den, men vi anser att de pengar som den kostar kunde ha använts på ett sätt som ger ett bättre handtag åt de ensamstående föräldrarna. Fru Holmqvist nämnde siffran 40 miljoner kronor, 20 miljoner från staten och 20 miljoner från kommunerna. Tänk om dessa 40 miljoner hade använts till en omedelbar utbyggnad av daghemsverksamheten! Hade inte det hjälpt många ensamstående föräldrar mycket bättre än denna åtgärd?

Det är bra att få en skattesänkning för dem som har höga inkomster. För dem som lever på existensminimum är det ingen hjälp, och det är dem vi i första hand borde hjälpa. Men också för större inkomsttagare kan barntillsynen vara ett nästan olösligt problem. Inte ens en mycket avsevärd skattesänkning betyder så mycket för dem som en större tillgång till daghemsplatser och över huvud taget anordningar för att hjälpa dem i deras fostrargärning skulle göra.

Jag hälsar detta förslag med glädje, därför att det visar en vilja att hjälpa de ensamstående föräldrarna, men jag är lika ståndaktig som förut i min upp-

fattning att hjälpen ges på ett sådant sätt att den inte kommer till bästa möjliga nytta.

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Min tveksamhet i fråga om bevillningsutskottets utvidgning av Kungl. Maj:ts förslag tror jag är befogad. Jag har för övrigt redan av herr Gustafson i Göteborg fått bekräftelse på att mina farhågor för barnens ställning icke är ogrundade. Att jag inte yrkat avslag beror på att jag hade den uppfattningen att det inte fanns någon chans att vinna framgång i sakfrågan. Då hade en demonstration varit meningslös. Jag har inför kammaren redogjort för mina farhågor. De politiska positionerna var låsta, efter vad vi kunde förstå i utskottet. Och om de borgerliga och kommunisterna går tillsammans, förlorar vi vid en votering. När det har gått politik i en fråga, hjälper det inte att vädja vare sig till förnuft eller moral.

Herr Gustafson påstår att en utredning om beslutets konsekvenser för äktenskapsbildningen och på familjerättsens område skulle ha fördröjt beslutet många år. Men jag vill fråga herr Gustafson om han såsom aktivt kristen vågar taga de risker som beslutet kan ha.

I debatten i denna sammankomman den 25 maj i år citerade herr Gustafson en lösryckt mening ur ett anförande av mig. Men då jag strax därpå fick ordet bemötte jag honom genom att sätta in citatet i dess rätta sammanhang. Efteråt växlade vi några ord i bänken. Herr Gustafson bad om ursäkt för att han använt mitt yttrande på ett sådant sätt att det kunde misstolkas. Jag trodde att han missförstått den diskussion som fördes.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den sista delen av fru Holmqvists anförande innehöll ett felaktigt referat av vad som förekom, men vi har ingen anledning att här diskutera

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

privata samtal. Det citat jag då använde var fullt korrekt och gav en klar bild av sammanhanget.

Viktigare är den fråga som fru Holmqvist ställde till mig, nämligen om jag vågar ta konsekvenserna av det beslut vi skall fatta i dag. Ja, fru Holmqvist, det vågar jag, och det hoppas jag att alla som röstar på detta förslag vågar. Om det sedan i rena undantagsfall kan uppstå visa konsekvenser på familjerättens område, skall vi utreda den saken och vidta de åtgärder som kan föranledas därav. Men jag kan inte stödja uppfattningen att vi skall uppskjuta hela denna stora reform på grund av att den i undantagsfall kan medföra vissa icke önskvärda konsekvenser på det rent familjerättsliga området.

Fru Holmqvist sade vidare att när det gått politik i en sak, hjälper det inte att vädja till förnuftet. Jag har den uppfattningen att det beslut vi i dag kommer att fatta står i överensstämmelse med både förnuft, rättvisa och skälighet.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det är väl rätt naturligt om man inom oppositionen i dag känner en viss tillfredsställelse, när man får se tidigare motionsförslag återkomma i form av en kungl. proposition, som framlagts av finansministern, herr Sträng. Å högerpartiets vägnar kan jag därför uttala samma tillfredsställelse som herr Gustafson i Göteborg gav uttryck åt. Det förslag som vi nu diskuterar sammanfaller ju med de krav som vi redan tidigare har framfört.

Det hade kanske varit lika bra, herr Sträng, om detta förslag genomförts redan i våras genom att våra motioner då bifallits. Det skulle ha i varje fall inneburit att riksdagen hade kunnat bespara statsverket vissa utgifter. Jag har nämligen i min hand en blankett för självdeklaration att avlämnas år 1963. Den innehåller ett par olika frågor, bl. a. på första sidan denna: Hade Ni den 1/11 1962 hemmavarande barn under

16 år? Frågan återkommer på sidan 3, där det gäller försäkringsavdraget.

Herr Sträng förklarade ju vid värdebatten, att detta förslag skulle framläggas, och då är det ganska egendomligt att på blanketten finna uppgiften att den tryckts i 15 miljoner exemplar i augusti 1962. Blanketten blir väl onödig i fortsättningen och måste tryckas om. Det är tydligen dåligt ordnat med förbindelserna inom den statliga förvaltningen. När missförhållanden av detta slag blottas, herr finansminister, börjar man ana att det fanns ett visst behov av den ekonomiska planeringskommitté som nu har tillsatts inom regeringen.

Den proposition som vi nu skall behandla, avviker i ett avseende från det förslag som vi framlade i våras, nämligen i fråga om den åldersgräns för barnet som skall vara avgörande för huruvida den förmånligare beskattningen skall få tillämpas. Högerpartiet har nu liksom vid värriksdagen föreslagit att denna åldersgräns bör sättas vid 19 i stället för vid 18 år, detta av den anledningen att barnen ofta i ganska stor utsträckning fortsätter sina studier så länge. I högerpartiet står vi i detta fall principiellt kvar på den ståndpunkt vi intog i våras. Vi anser att motivet för den förmånligare beskattningen bortfaller i det ögonblick barnet försörjer sig självt. Kravet på rättvisa i beskattningen för såväl ensamstående som för fullständiga familjer med barn leder onekligen fram till den ståndpunkten.

De utredningar som gjorts inom utskottet visar att det förslag vi nu behandlar endast berör ett mycket litet antal personer, och det är detta som gjort att vi i högerpartiet ansett oss kunna vara med om att avstå från det krav som rests. Förslaget om dubbla ortsavdrag och förmånligare skatteskalor för såväl manlig som kvinnlig ensamstående barnförsörjare och kompletteringen med rätt till förvärvsavdrag för dessa innebär i verkligheten att riksdagen i princip accepterar barnavdrag

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

vid beskattningen, låt vara att det sker i begränsad omfattning. Nästa steg för att nå rättvisa i beskattningen måste enligt min mening vara, att vi inför barnavdrag även för de fullständiga familjerna. Men i ett så stort sammanhang blir det givetvis inte möjligt att bortse från barnets egna inkomster, om barnet försörjer sig självt. Därför har vi i vår reservation funnit det vara angeläget att deklarerat denna vår principiella inställning, vilken exakt sammanfaller med den inställning man hade i folkpartiet och centerpartiet vid värriksdagen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen nr II.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fru *Kris-tensson* (h).

**Herr BRANDT i Aspabruk (s):**

Herr talman! I propositionen föreslås två väsentliga ändringar i nu gällande beskattningsregler för ensamstående med barn, nämligen höjning av barnets ålder vid tillämpningen av ortsavdraget och försäkringsavdraget och av den förmånligare skatteskala som nu gäller för gifta samt — det allra viktigaste — att även ogift person med hemmavarande barn under 16 år skall ha rätt till samma förvärvsavdrag som gift kvinna.

Nu äger ogift liksom änka, änking och frånskild med hemmavarande barn under 16 år rätt till samma ortsavdrag som gift, d. v. s. 4 500 kronor, och den statliga inkomstskatten beräknas efter den förmånligare skatteskalen för gifta. Denna 16-årsgräns gäller även för det högsta försäkringsavdraget, d. v. s. alla får göra avdrag med 800 kronor. Enligt propositionen skall denna åldersgräns höjas i båda fallen från 16 till 18 år.

Vidare får som bekant förvärvsarbe-

tande gifta kvinnor dra av 300 kronor från sin inkomst. Och om de har hemmavarande barn under 16 år, får de dessutom göra ett ortsavdrag på 20 procent av nettoinkomsten, dock högst 2 000 kronor. I propositionen föreslås nu att även ensam kvinna med hemmavarande barn under 16 år skall få samma rätt att göra förvärvsavdrag som gift kvinna.

Propositionen betyder sålunda ett infriande av det löfte regeringen gav i våras i samband med de motionsyrkanden som då behandlades. Och med hänsyn till den positiva inställning som statsutskottet då hade till denna fråga — jag tillåter mig säga det — är det naturligt att bevillningsutskottet i sitt betänkande nu har uttalat sin tillfredsställelse med förslaget om skattelättnader åt ensamstående barnförsörjare. Utskottet har också kunnat göra det så mycket mer som propositionens förslag är avgjort förmånligare för den grupp det här gäller än yrkandena i motioner och reservationer i våras.

I ett avseende har utskottet dock inte kunnat nöja sig med propositionens förslag utan har föreslagit att rätt till förvärvsavdrag även skall tillkomma manlig vårdnadshavare med hemmavarande barn under 16 år. Man trodde då att vårens motionärer och reserveranter skulle vara belåtna, när de nu blivit bönhörda nästan över hövan. Men trots att man inom alla partier har uttalat sin tillfredsställelse med förslagen, har ändå några reservationer avgivits till bevillningsutskottets betänkande, nämligen beträffande åldersgränsen, som man har velat höja från 18 till 19 år. Högerreservanterna har dock på den punkten lämnat sina motionärer i sticket. Till förslaget om 19-årsgränsen hade nämligen motionärerna fogat det villkoret, att det högre ortsavdraget i skatteskalen för gifta kvinnor inte skulle tillämpas, om barnet har egen inkomst överstigande 2 400 kronor. Detta har högerreservanterna som sagt inte velat tillstyrka — och det har de gjort alde-

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

les rätt i. Det kan nämligen inte vara klokt att diskriminera barnets arbete och arbetsinkomster på det sätt som ett bifall till motionerna skulle innebära. Om ett barn är studerande får det studiebidrag och föräldrarna, fader eller moder, får då förvärvsavdrag och de gynnsammare förmånerna, men ett barn som arbetar får som bekant, om det tjänar 3 000 å 4 000 kronor, skatt på viss inkomst och dessutom förlorar barnets föräldrar de förmåner som utgår när barnet studerar. På grund av att barnet arbetar får alltså föräldrarna det sämre. Det kan i så fall inte bli så, som det brukar heta i oppositionens valaffischer, att det skall löna sig att arbeta. En sådan ordning skulle verka i en rakt motsatt riktning.

Därtill kommer de rent skattetekniska komplikationer som skulle följa av en tillämpning av en dylik regel. Skall barnets inkomster beskattas, så kan ju inte föräldrarna erhålla den skattelättnaden i samband med källskatteavdragen, eftersom man inte kan säga hur stora inkomster barnet kommer att få under året.

Detta är kort sagt motiveringen för att bevillningsutskottet inte kunnat vare sig i våras eller nu acceptera ett sådant villkor knutet till dessa förmåner.

Med detta ställningstagande följer också att utskottet inte kan tillstyrka en höjning av åldersgränsen till 19 år. Det är nämligen uppenbart att de flesta artonåringar trätt ut i förvärvslivet och har egna inkomster, även om det finns vissa som fortsätter skolgången och kanske gör det tills de blir rätt så gamla. Men skulle man ta hänsyn till alla dem som fortsätter med yrkesutbildning eller vad det kan vara tills de blir åtskilligt över 20 år, vet man inte var man hamnar. Jag vill erinra om att departementschefen i detta sammanhang påpekar, att ovanför artonårsgränsen finns ju möjligheten till avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Det har ju också framställts ett ut-

redningsyrkande, som fru Holmqvist talade om. Utredningen skulle syfta till att ytterligare förbättra de ensamstående barnförsörjarnas situation, varvid bl. a. skulle beaktas verkningarna av dessa skatteförmåner ur familjerättsliga och sociala synpunkter. Som fru Holmqvist underströk kommer skattelättnaderna inte de ensamstående barnförsörjare till del som har låga inkomster. Utskottet säger att dessa synpunkter visst är värda beaktande, men att det redan finns tillräckligt många utredningar på detta område. Socialpolitiska kommittén med Michanek som ordförande skall även behandla bidragsförskotten. Det finns inom parentes sagt också ett motionsyrkande om att man skall höja avdraget för underhållsbidrag till 2 000 kronor. Familjerättskommittén skall företa en översyn av äktenskapslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor, varvid ändring av giftermålsbalken kommer att övervägas. Den av statsrådet Ulla Lindström tillsatta familjeberedningen har bl. a. till uppgift att klarlägga, utreda och analysera problem i anknytning till samhällets service för barnfamiljer. I denna kommitté sitter fem icke parlamentariska ledamöter som företräder olika familjetyper samt sex experter. Man kan alltså tycka att behovet av utredningar av dessa spörsmål borde vara väl tillgodosett, och man får väl hoppas att det skall komma fram något positivt av dessa utredningar.

Emellertid är det alldeles riktigt att omkring hälften av de ensamstående inte kan hjälpas skattevägen. De kan alltså inte få någon hjälp ens genom föreliggande förslag. Det måste ju, som här sagts tidigare, anses otillfredsställande. Andra åtgärder måste alltså vidtagas som ett komplement, om man skall kunna skapa riktig rättvisa.

Det är också riktigt att även utskottet understryker att det ur vissa synpunkter kan väcka betänkligheter att medge förvärvsavdrag även åt manliga vårdnadshavare. Därvid tänker man

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

nog på sådana konsekvenser som fru Holmqvist var inne på. Man kan inte bortse från att dessa är allvarliga, men utskottet har menat att dessa betänkligheter, som man ju inte kan veta så mycket om men som väl ändå finns, får vika för rättvisekravet, alltså för kravet att man skall skapa likartade förhållanden mellan ensamstående manliga och kvinnliga vårdnadshavare som har minderåriga barn. För min del är jag alldeles övertygad om att en manlig vårdnadshavare inte har mindre utan väl i regel större kostnader för barnens omhändertagande än vad en ensamstående kvinna har.

Jag skulle vilja tillägga, att jag också tror att man med detta förslags genomförande får en riktigare bedömning, eftersom det för en ensamstående man med inkomst blir fråga om verkliga kostnader för barn, medan det däremot då det gäller gifta kvinnor kan inträffa att de får detta schablonavdrag på 2 000 kronor, oavsett om inkomstens förvärvande medför ökade kostnader för barn. Det kan nog inte inträffa i många fall beträffande manliga vårdnadshavare och måhända över huvud taget inte alls.

Herr Gustafson i Göteborg sade något, som ger mig anledning att tillägga några ord. Han sade att socialdemokraterna tidigare rest motstånd i denna fråga, och därför hälsar han med glädje, att det skett en förändring i detta avseende. I anledning av detta och i övrigt till de invändningar, som gjorts och bakom vilka man skymtar en strävan, särskilt från högerns sida, att på nytt få igenom ett system med barnavdrag i beskattningen — ett system som en gång i tiden betraktades såsom orättvist och därför ersattes med barnbidrag — vill jag erinra om att sambeskattningsrevisionen framfört synnerligen starka betänkligheter mot vad som nu föreslås. Och jag vill erinra om att i sambeskattningsrevisionen, vars uttalande var enhälligt, fanns representanter för samtliga politiska partier i riksdagen, vilka

alltså har underskrivit dessa betänkligheter.

Sambeskattningsrevisionen hyste alltså betänkligheter även mot att ogifta kvinnor skulle erhålla förvärvsavdrag och föreslog därför inte något sådant förvärvsavdrag. Revisionen hänvisade bl. a. till att man avskaffat barnavdragen vid beskattningen, men samtidigt realiteter bibehållit dem för en viss grupp av skattskyldiga i form av förhöjt ortsavdrag. Revisionen framhöll, att även om denna inkonsekvens i beskattningen redan konstaterats av familjeutredningen, så var det alltid betänkligt att förstora en sådan inkonsekvens. Resultatet blev bl. a. en skärpning av beskattningen när förmånerna upphörde. Detta är också den starkaste motiveringen för att vi i dag är beredda att fatta beslut om förvärvsavdrag även för ogifta kvinnor med barn. Skärpningen drabbar ju inte familjerna, där hustrun redan har rätt till förvärvsavdrag.

Vådan av att ge alltför markerade förmåner åt ogifta skattskyldiga med barn kommer också fram — påpekade revisionen — om man tänker sig ett system med bibehållna barnavdrag. Med ett sådant system skulle det nog inte anses motiverat att för ogifta med barn vid sidan om barnbidragen bibehålla de förmånligare ortsavdrag som gäller för äkta makar.

Jag ber herr Magnusson i Borås beakta detta när han i ett beslut enligt det föreliggande förslaget ser en inkörspport till nya barnbidrag vid beskattningen.

Sambeskattningsrevisionen övervägde olika möjligheter, men ansåg att frågan var komplicerad. Det ansågs emellertid värdefullt att förvärvsavdraget bibehölls som ett speciellt med samtaxeringen förenat avdrag för gift kvinna och att det inte utvidgades till nya kategorier. Till detta kom, menade revisionen — och man underströk alltså enhälligt vikten därav — att när det gäller ogifta skattskyldiga med barn hade redan hänsyn tagits till barnkostnaden genom höj-

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

ningen av ortsavdraget, som på sätt och vis utgör ett schablonmässigt förvärvs-avdrag. Att laborera med två olika avdrag, som ytterst tillgodosåg samma syfte, fann revisionen inte lämpligt. Om man ville hjälpa ogifta kvinnor med barn, var inte ett förvärvsavdrag det mest angelägna, eftersom dessa kvinnor i allmänhet har så låga inkomster, att de inte i någon högre grad kan tillgoda-göra sig ett kvotavdrag, såsom äkta makar nu har möjlighet att göra.

Det är alltså vad revisionen sade och vad, som jag tyckte, fröken Olsson uttryckte tidigare. Många har kanske samma uppfattning i dag, när vi står inför detta förslag. Revisionen sade att om det skulle ske en ytterligare förhöjning av ortsavdraget, vore det uteslutet att dessutom införa ett förvärvsavdrag inom denna grupp. Den framhöll att det råder missuppfattningar om behandlingen av de ogifta kvinnorna med barn, därför att hjälpen till denna grupp genom ortsavdrag och skatteskalor är osynlig.

Jag har tillåtit mig denna erinran om vad sambeskattningsrevisionen enhälligt yttrade, eftersom det här verkligen har skett en förändring av tänkesättet, kanske inte minst beroende på att man saxar sig fram i skattesystemet. Jag fruktar att så kommer att ske även i fortsättningen ända tills vi fått den allmänna skatteberedningens betänkande.

Hur verkar nu dessa åtgärder, herr talman, som enligt vad man här tidigare framhållit kostar 40 miljoner kronor, sedda mot bakgrunden av vad sambeskattningsrevisionen sade? Jo, en ensamstående med 15 000 kronors inkomst i dag har 1 000 kronor högre skatt än en gift man med samma inkomst. En ensamstående kvinna med 15 000 kronors inkomst och minderåriga barn har i själva verket 1 600 kronor lägre skatt än en ensamstående med samma inkomst. Därtill har hon naturligtvis barnbidrag. En änklings med två barn under 16 år och med 15 000 kronors inkomst har 1 600 kronor lägre skatt än

en ensamstående utan barn. Han har vidare 550 kronor i barnbidrag och 2 000 kronor i barnpension. Det blir en lättnad på 4 700 kronor jämfört med en ensamstående utan barn som har samma inkomst. I förhållande till en gift man med två barn och samma inkomst får han 2 630 kronor över. En änka med två barn under 16 år och 15 000 kronors inkomst har inte mindre än 10 285 kronor till godo i jämförelse med en ensamstående utan barn genom de skatteförmåner och sociala förmåner som utgår. Hon har naturligtvis också ATP-pension för både sig och barnen och änkepension. I förhållande till en gift man i samma omständigheter har hon 8 215 kronor mera.

Om man penetrerar förslaget, finner man att det inte får enbart gynnsamma konsekvenser och inte i allt skapar rättvisa mellan olika skattegrupper i samhället. Som jag nämnde tidigare får vi säkert snart erfara att man på något håll säger: »Nu blir det orättvist mot de gifta med barn, och därför skall vi vidta åtgärder i det avseendet.» Så kommer man att saxa sig fram, och högern kommer att driva den linjen, att vi nu har genomfört något som i själva verket inte är annat än ett barnavdrag på vissa områden och att sådana bör införas generellt, som herr Magnusson i Borås menade.

Jag skall gärna medge, herr talman, att detta inger också mig betänkligheter, men jag har varit med om att tillstyrka förslaget efter att ha vägt alla omständigheter mot varandra. I den förhoppningen att den allmänna skatteberedningen och de andra utredningar som arbetar på detta område skall finna en bättre lösning på problemet som inte skapar dessa inte alltid gynnsamma konsekvenser i olika avseenden ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.



## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det må tillåtas en novis i riksdagsarbetet att ge uttryck åt en viss förvirring inför det jonglerande med en rad av ståndpunkter som många representanter för regeringspartiet presterat i denna fråga både nu och tidigare men kanske framför allt i dag.

Man blir onekligen överraskad av att finna att dessa representanter så kraftigt talar emot ett förslag som de tydligt i alla fall kommer att rösta för. Herr Gustafson i Göteborg har redan uttryckt sin förvåning över att så var fallet med fru Holmqvist, och jag måste säga att herr Brandts i Aspabruk yttrande föranledde mig att i handlingarna kontrollera, om han verkligen hade underskrivit bevillningsutskottets betänkande. Det hade han gjort, men hans anförande i dag tydde knappast på detta.

Det är riktigt som herr Brandt sade att bevillningsutskottets majoritet redan i våras kom med en positiv skrivning när det gäller skattelättnader för ensamstående med barn, men jag vet inte hur stort värde som kan tillmätas denna skrivning. Den tveksamheten bestyrkes genom vad bevillningsutskottets ordförande yttrade under diskussionen i första kammaren, när han pekade på de förbättringar, som hade företagits år 1960, och sade att dessa innebar — märk väl, såsom han tillade — mycket betydande lättnader.

Det är därför inte utan förvåning som man nu i höst konstaterar, att bevillningsutskottet inklusive dess ordförande uttalar sin särskilda tillfredsställelse över att det framlagts förslag i frågor, som enligt utskottsmajoritetens mening för några månader sedan borde kunna anstå åtskillig tid framåt i avvaktan på allmänna skatteberedningens förslag. Nu går man till och med därhän, att man tycker att det är naturligt och önskvärt att i högre grad än som skedde år 1960 likställa ofullständiga familjer som har försörjnings-

plikt med de fullständiga familjerna. Det är klart att det bara finns anledning att uttrycka glädje över den sinesändring som detta — får vi väl hoppas — innebär. Jag delar alltså den glädje som herr Gustafson i Göteborg här förut har deklarerat.

Jag skall tillägga att den förvirring som jag har känt inför de olika ståndpunkter som har redovisats kanske något minskades efter ett av fru Holmqvists anföranden, i vilket hon reducerade problemet om att ta ståndpunkt i riksdagen från en fråga om att ha bestämda åsikter i ett visst spörsmål till en fråga om enkel addition.

Den fråga där det nu återstår meningsskiljaktigheter gäller åldersgränsen. Jag säger »nu återstår», därför att vi har glädjen att nu se finansministern här i kammaren, och det kanske kan vara löftesrikt. Man kanhända rent av vågar räkna med ännu en regeringsdeklaration som förändrar de positioner vi för närvarande har i denna fråga.

Det är klart att oavsett om gränsen ligger vid 18 år eller vid 19 år kan vi aldrig komma till en gräns som är helt rättvis i de olika fall som kan bli berörda. Vare sig vi lägger den vid 18 år eller 19 år, har alltid vissa ungdomar inkomster före gränsen, medan andra på grund av studier inte har inkomster efter gränsen. Det är en schablonregel med alla de nackdelar som följer därmed. Men vi måste väl ändå vara medvetna om att inte minst det skolbeslut som fattades i våras om höjning av den obligatoriska skolpliktsåldern och även medvetandet om att yrkesutbildningen blir allt långvarigare för allt större kategorier pekar hän mot den högre gränsen.

Herr Gustafson i Göteborg hänvisade till den åldersgräns på 19 år, som vi har redan förut inom ATP-systemet. Även i det pensionssystem som staten tillämpar för sina egna anställda finns gränsen 19 år. Vi kan återfinna flera andra liknande fall, där man ansett

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

att upp till 19 år är förbindelserna mellan föräldrar och barn så speciella, att det finns anledning att ha särskilda bestämmelser upp till den åldern.

Alldeles oavsett jämförelser med andra områden vill jag gärna peka på att utskottsmajoriteten har hävdlat, att behovet av särskild skattelättnad i regel har bortfallit då barnen uppnått 18 års ålder. Herr Brandt talade sig varm för den åsikten, att man måste räkna med att ungdomar efter 18 år normalt har inkomster. Jag skulle här vilja fråga herr Brandt och övriga företrädare för denna ståndpunkt vad det finns för särskilt behov av skattelättnad för gifta, som har barn vilka nått upp till denna åldersgräns. Med nuvarande skattesystem har vi ju skatteskalor, som är gynnsammare för gifta än för ogifta. De gynnsammare skatteskalorna gäller för gifta innan de fått barn, om de har barn i åldern 18—19 år, om de har barn över 19 år och om de över huvud aldrig får barn. Vad är det som motiverar den privilegierade ställning man här vill ge de gifta? Om det skulle vara familjebildningen som sådan och önskvärdheten av att man får barn, så kanske det vore rimligt med någon gränsdragning — måhända ganska långt upp i åldersklasserna. Men någonstans borde väl i alla fall den privilegierade ställningen ta slut. Vad beror det på att tveksamheten när det gäller de ensamstående föräldrarna i detta hänseende är så enormt stor, när man tydligen utan vidare anser sig kunna svälja det system vi redan har med skatteskalor som privilegierar de gifta även om de saknar barn under den åldersgräns det här gäller?

Beträffande frågan om förvärvsavdraget vill jag gärna säga ett par ord. Där har visserligen utskottet förenat sig på samma linje, men man kan ändå inte underlåta att ge uttryck åt en mycket stor förvåning över den uppdelning som i propositionen gjorts på den punkten. För dem som har kunnat för-

ledas till misstanken att de strävanden man från folkpartiet har givit uttryck för under en lång följd av år, nämligen att få likställighet mellan män och kvinnor, skulle vara någon sorts kvarleva av någon förlegad kvinnosak, kan det vara värdefullt att här beakta, att det ingalunda är fråga om att skapa några speciella rättigheter för kvinnorna utan i stället, i överensstämmelse med ett liberalt synsätt, att ge likställighet åt såväl män som kvinnor. Det är därför fullständigt naturligt att även männen skall få komma i åtnjutande av samma förmåner som de kvinnliga ensamstående föräldrarna.

Det är väl troligt att det har varit ett annat synsätt som legat bakom den differentiering som gjorts i propositionen. Jag erinrar mig att statsrådet Lindström vid vårens riksdagsbehandling i denna fråga yttrade, att för barnet är en ogift mor ett dubbelt handikapp: att dels sakna den tillgång som en far utgör och dels behöva utstå materiella försäkelser. Nu tillhör jag dem som menar, att det innebär en tillgång även att ha en mor — jag kanske vågar säga en lika stor tillgång som att ha en far. Den logiska konsekvensen av en sådan uppfattning blir ju, att det är samma dubbla handikapp att sakna en mor som det är att sakna en far. Detta leder obönhörligt till slutsatsen att några skillnader i detta hänseende inte skall förekomma.

Jag vill däremot inte gå så långt som herr Brandt gjorde nyss, när han förmenade att det generellt är större kostnader för en manlig vårdnadshavare än för en kvinnlig. En sådan inställning bottnar i ett alltför traditionellt tänkesätt i dessa frågor, som man tycker kanske inte skulle höra hemma hos en socialdemokratisk representant.

Fru Holmqvist har uttalat en rad betänkligheter mot ett jämställande av manliga och kvinnliga skattskyldiga när det gäller förvärvsavdraget. Det finns naturligtvis stort fog för många

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

av de synpunkter som fru Holmqvist här har redovisat, och jag kan instämma i mycket av vad fru Holmqvist kommit fram till. Men jag vill samtidigt uttrycka den förhoppningen, att andra utredningar skall ta upp dessa frågor till behandling. Frågor av denna art hör väl ändå inte hemma i denna rent skattemässiga behandling.

Jag är mycket glad över att fru Holmqvist särskilt har fäst vikt vid de konsekvenser av annan än ekonomisk art som kan väntas bli följden av dessa skillnader. Jag förmodar att fru Holmqvist och jag på det sättet skall få lättare att komma överens, när vi t. ex. skall diskutera en annan fråga här i kammaren, nämligen sambeskattningen. Ty det förhåller sig väl inte så, att fru Holmqvist tycker att de följder, som skattesystemet medför på det området, är ovidkommande? Där blir det nämligen exakt samma effekt som den fru Holmqvist har påvisat i det fall vi nu diskuterar.

Fru Holmqvist sade vidare, att här behövs en allsidig utredning just beträffande konsekvenser av olika slag. Eftersom man väl från regeringssidan inte har något nymornat intresse för denna fråga utan intresset tvärtom — enligt vad fru Holmqvist sade — är mycket gammalt, förmodar jag att man där redan har en allsidig utredning av det slag som fru Holmqvist efterlyst, och det skulle vara intressant att höra närmare om den. Fru Holmqvist har den uppfattningen, att oppositionens intresse för frågan är nymornat, och i så fall kan man väl inte vänta sig att det där skall finnas en utredning. Inte heller har oppositionen samma möjligheter att få till stånd en utredning.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till det yrkande som tidigare ställts av herr Gustafson i Göteborg.

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt nämnde att mitt ställningstagande var en en-

kel addition. Ja, det är inte så svårt att räkna ut att när de borgerliga och kommunisterna enas i en gemensam votering, förlorar vi med en röst.

Fru Nettelbrandt sade vidare att de familjerättsliga frågorna inte hör till skattedebatten. Detta är också anledningen till att jag inte har tagit upp dem i de debatter som tidigare har förts i skattefrågor beträffande ensamstående. De utredningar som har begärts från borgerligt håll har nämligen aldrig tagit upp hela spørsmålet utan endast betraktat problemet som en skattefråga.

Nu säger fru Nettelbrandt att vi skulle kunna enas i sambeskattningsfrågan. Från folkpartihåll har tidigare framhållits att folk skiljer sig på grund av sambeskattningseffekten. Effekten av de beskattningsregler vi nu diskuterar blir ju att folk med var sin inkomst inte gifter sig. Och när det gäller de ensamståendes beskattning är det faktiskt speciella förmåner vi talar om.

Herr BRANDT i Aspabruk (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande frågan om en höjning av åldern till 19 år gjorde fru Nettelbrandt en jämförelse med beskattningen av gifta. Jag måste tillstå att jag inte riktigt fattade vad hon menade. Det är väl ändå på det sättet, att de ensamstående beräknas ha en större skattekraft än gifta. Följaktligen beskattas de hårdare genom lägre ortsavdrag och oförmånligare skatteskalor. Nu är det fråga om att införa förmåner för ogifta utöver dem jag här har nämnt, samma ortsavdrag och samma gynnsamma skatteskalor som för gifta, nämligen förvärvsavdrag även om barnet har inkomster. Det är det sistnämnda som är det väsentliga och som högern inte gärna vill acceptera utan ansett sig tvungen att gå emot sina motionärer. Utskottet medger detta förvärvsavdrag åt ensamstående kvinna även om hennes pojke eller flicka har

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

aldrig så stora inkomster, och då bör det vara rimligt att man stannar vid 18-årsgränsen.

Jag har ingalunda sagt att alla 18-åringar arbetar, utan jag sade att de flesta, när de kommer upp i den åldern, kommer ut i förvärvslivet och får egna inkomster. Man måste sätta någon gräns, och den gränsen bör inte sättas alltför högt när man medger förvärvsavgdrag, även om pojken eller flickan har egna inkomster och det alltså inte föreligger behov av sådant avgdrag.

Jag har inte heller sagt att de manliga ensamstående generellt har högre kostnader för sina barn. Jag underströk utskottets uttalande att de inte har mindre kostnader, och jag skärpte detta för egen del och sade att de flesta ensamstående fäder troligen har högre kostnader för barnens omhändertagande än de ensamstående kvinnorna, som av olika anledningar väl har lättare att klara hushållsarbete och annat. Denna uppfattning har jag fortfarande.

Jag har ingenting vidare att tillägga utöver vad jag tidigare sagt. Jag har försökt dra fram skälen för och emot denna reform och har velat säga till herr Gustafson i Göteborg, att om det har skett en förändring i ställningstagandet, så gäller detta inte bara socialdemokraterna utan vi har gott sällskap av samtliga partiers ledamöter i sambeskattningsrevisionen.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Herr Brandt i Aspabruk sade i sitt inlägg, att de motionärer som under vårriksdagen ville förbättra de ensamstående mödrarnas ställning hade blivit bönhörda, t. o. m. som han uttryckte det kanske mer än bönhörda. Jag vill påstå att detta icke gäller alla inom denna kategori. Jag tänker då på en motion, som jag själv lagt fram, vilken avser utvidgning av den år 1960 införda avdragsrätten för skattskyldig, som underhåller icke hemmavarande barn. Därför har jag vid höstriksdagen

återkommit med denna motion. Det gäller alltså avgdrag från den samlade inkomsten för underhåll av eget barn, för vilket vederbörande icke är vårdnadstagare, för belopp som han utgivit för underhåll av sådant barn under 16 år, dock med högst 1 000 kronor. Det är att märka att en motsvarighet till detta avgdrag har funnits tidigare men då utgick i form av förhöjt familjeavgdrag respektive ortsavdrag och med en fixerad summa, d. v. s. med hälften av ortsavdraget för ensamstående personer.

När man förra hösten höjde ortsavdraget uraktlät eller glömde man att höja detta allmänna avgdrag som således tidigare hade följt ortsavdraget. Redan av det skälet att det inte förra hösten fick följa ortsavdragets höjning motiverar enligt min mening en höjning. Men det finns också ett annat skäl, vilket motiverar en större höjning än vad en höjning i enlighet med ortsavdraget skulle innebära.

Det är inte obekant att det möter svårigheter att få fäder att frivilligt gå med på ett underhållsbidrag, som tillgodoser barnets och moderns berättigade krav. Skattetänkandet är mycket utbrett, och det är svårt att med nuvarande avdragsbestämmelser få frivilliga avtal till stånd med belopp överstigande 1 000 kronor. En höjning av det avdragsberättigade beloppet skulle med säkerhet innebära en förbättring av de ensamma mödrarnas och de berörda barnens villkor. Då de ensamma mödrarna är en grupp i samhället som ofta kämpar med ekonomiska problem, är det enligt min mening angeläget att man höjer avdragsbeloppets maximigräns till 2 000 kronor i stället för 1 000 kronor. Man måste i detta sammanhang observera att avgdraget är detsamma både när det gäller underhåll till ett och till flera barn. Det går i båda fallen icke utöver 1 000 kronor.

Visserligen har utskottet under hänvisning till socialpolitiska kommittén

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

och allmänna skatteberedningen inte velat tillstyrka motionen utan nöjt sig med att förorda att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört i anledning av förenämnda utredningsyrkanden och motionerna I: 753 och II: 909. Utskottet har samtidigt anfört, att en viss uppräknings av förevarande avdrag kan te sig berättigad ur vissa synpunkter.

Enligt motionärernas mening talar så starka skäl för en ändring av gällande bestämmelser på detta område, att man bör ta upp frågan så snart som möjligt. Det kan inte finnas anledning att invänta utredningsutlåtande i en fråga, där det endast gäller att räkna upp ett avdrag, som man utan tvekan måste anse vara för lågt och att i övrigt anpassa bestämmelserna till reglerna om ortsavdrag för ensamstående vårdnadshavare samt till åldersgränsen för barnbidrag. Utan tvekan kan en sådan reform genomföras mycket snart, och det vore värdefullt om så kunde ske.

De ensamstående mödrarna är en grupp i samhället som — såsom jag tidigare sade — har det besvärligt med ekonomien. Även om de har arbete utanför hemmet och har god inkomst blir utgifterna för omvårdnaden av barnet eller barnen betungande. Det skulle därför innebära en väsentlig förbättring av såväl de ensamstående mödrarnas som barnens ställning, om riksdagen ville besluta en ändring av 46 § 2 mom. i kommunalskattelagen i enlighet med det i motionerna gjorda yrkandet.

Herr talman! Av formella skäl kan jag inte yrka bifall till motionen, men jag ville med dessa ord fästa kammarens uppmärksamhet på denna fråga och uttala den förhoppningen, att finansministern skall finna en utväg att tillgodose detta önskemål.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Man har tidigare vid några tillfällen försökt att markera en

klyfta mellan de borgerligas uppfattning och de socialdemokratiska kvinnornas ståndpunkt i de ensamstående mödrarnas skattefråga. Detta försökte man också utnyttja i valrörelsen. Särskilt herr Gustafson i Göteborg försökte ett par gånger — egentligen så ofta han kunde — inför hela Sveriges folk tala om att det stackars folkpartiets representanter hindrades speciellt av de socialdemokratiska kvinnorna från att lösa denna skattefråga.

Vad är det då för storartade ting man ville komma med och hur ense har de borgerliga partierna varit om en skattelättnad för dessa kvinnor? Jag har tidigare sagt att alla de önskemål — som nu framlagts i en proposition vilken åtminstone bevillningsutskottet i stort vill tillstyrka — har från det socialdemokratiska kvinnoförbundet framförts till den skatteberedning som har till uppgift att klara upp skattefrågorna i deras helhet.

Vad var de borgerliga partierna ense om före valet i våras? De var inte ense om att begära ett dubbelt ortsavdrag till de ensamstående mödrarna, inte heller om att dessa skulle få tillämpa de giftas skatteskala. Man var långt ifrån överens om att man skulle begära ett förvärvsavdrag för dessa kvinnor. Det finns under tider som gått spridda motioner och mer eller mindre ljumma ställningstaganden till frågorna från de borgerliga partierna, men i våras var de borgerliga partierna endast ense om att ge ett och ett halvt ortsavdrag till ensamstående mödrar med barn — punkt och slut. Så stor var den reform, som man ville beteckna som uttryck för ett liberalt synsätt, eller hur fru Nettelbrandts ord nu föll. Märkvärdigare har man inte varit, då det gällt hjälp åt de ensamstående mödrarna ens på skatteavsnittet.

Jag tycker att den reform som vi i dag är färdiga med är en mycket stor reform. Den är stor därför att den är principiell. Den kan också ha stor eko-

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

nomisk betydelse för många. Jag är fullt medveten om att den hjälper långt ifrån alla ensamstående mödrar. De som har för små inkomster, och de är alldeles för många i denna grupp, får ingen nytta av den. Men man slår fast en parallellitet mellan den familj, som man kallar för den ofullständiga familjen och den vanliga familjen. Det skulle vara mycket skönt om man fullt accepterade mor och barn som en familj, så att vi kommer ifrån den diskriminering, som ligger i uttrycket »ofullständig familj».

Jag anser inte att det dubbla ortsavdrag, som man nu föreslår och som jag hoppas man kommer att besluta om, ger stöd för den uppfattning som man velat utläsa, kanske mest från högerhåll, om att vi skulle vara på väg tillbaka till barnavdrag i beskattningen. Jag kallar detta för ett familjeortsavdrag. Familjeortsavdraget är berättigat för man och hustru likaväl som för ensamstående mor och barn eller ensamstående far med barn. Om man skall hålla samman familjen, får man ha vad som kan kallas för en familjeomgivning. Man måste ha en familjelägenhet. Man får över huvud taget leva på ett annat sätt än om man är ungar. Därför är detta, att man bestämmer sig för att höja åldersgränsen från 16 till 18 år ett erkännande åt den ensamstående familjen som jag sätter mycket stort värde på.

Jag fattar den kritik som har riktats mot denna reform mindre som en kritik mot själva reformen än som en kritik mot bristen på andra hjälpåtgärder åt de ensamstående mödrarna. Många anser att man kanske borde ha givit andra åtgärder förtur. Det har framförts från de socialdemokratiska kvinnorna, att det finns kvinnor som har en mycket dålig ekonomi och som är ensamma om försörjningen och som därför borde ha skyddats ekonomiskt i första hand. Det är en bedömningsfråga. I dag har vi inte möjlighet att

göra något ytterligare före detta skattebeslut, och därför bör inte detta beslut stå tillbaka i väntan på att något annat skall ske på andra fronter.

Den andra delen av kritiken är den som fru Holmqvist i dag betonade, nämligen att om man ger sådana skattefavörer åt ensamstående föräldrar kan de finna det ekonomiskt fördelaktigt att leva ensamma med sina barn hellre än att gå in i ett nytt äktenskap. Fru Holmqvist sade, att den ökade skattebörda som på grund av sambeskattningen och progressionen inträder i vissa fall vid äktenskap ofta påtalats från borgerligt håll såsom ett äktenskapshinder. Samma situation inträder för de ensamstående föräldrarna om de vid äktenskap mister skattelättnader. Det där skattemedlidandet med de gifta tycker jag emellertid de borgerliga kan få hålla på med själva.

Dagens reform måste ses som i viss mån en provisorisk åtgärd. Den är väl betingad, skulle jag tro, av de starkt verifierade uppgifterna om de ensamstående mödrarnas ofta prekära ekonomiska läge. Jag skulle tro, att skattebeslutet måste påskynda både skatteberedningen vid dess hela omdaning av familjebeskattningen och också familjerättskommittén med dess mycket viktiga revision av giftermålsbalken. Men liksom vi tidigare inte varit rädda att ta skattelättnader fastän vi inte har hela den stora skatterevisjonen klar, behöver vi väl inte vara rädda att ta detta beslut, fastän vi inte har fått familjerättskommitténs förslag. Vi fattade för resten beslut om en hel del genomgripande reformer i samband med pensionsfrågans lösning, där vi helt visst föregrep de förslag som familjerättskommittén kommer att avlämna i fråga om barnpensionerna, den gifta kvinnans del av familjens samlade pension och i fråga om änkepension. Vi bör i dag inte vara mer ängsliga för att ta denna reform, vilken jag — som sagt — betraktar som ett provisorium. Att vi

## Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn

höjer åldern för barnen till 18 år innebär inte någon ny princip utan är endast en anpassning till den nya skolan.

Däremot inför vi en ny princip, om vi ger även de mödrar, som har barn med egen inkomst, del av denna skattelättnad. Jag skulle ha förstått om de borgerliga på den punkten varit betänksamma. Fru Nettelbrandt sade, att vi vid beslutet om ATP fäste 19-årsgränsen på papperet. I fråga om folkpensioneringen sattes emellertid gränsen till 16 år. Anledningen härtill angavs vara att många barn har egna inkomster vid den åldern. Man menade att det inte vore riktigt att ha pension samtidigt som man har inkomst.

För min del tycker jag att det är en avgjord fördel att inte göra någon skillnad mellan de familjer, där barnen börjar arbeta omedelbart efter skolan, och andra familjer. Barnen slutar grundskolan vid 17-årsåldern, och de har då ofta arbete endast korta tider. Efter en tid slutar de kanske arbetet för att ta en kurs, och det blir ett väldigt trasslande fram och tillbaka.

Om man betraktar denna reform som ett skydd för familjesammanhållningen och som en hjälp till de ensamma mödrarna att bereda barnen familjemiljö, är det riktigt att ge alla skyddet medan barnen är mellan 16 och 18 år. I den åldern är de ekonomiska påfrestringarna stora. Den som haft barn som slutat skolan och gett sig ut i förvärsarbetet vet att det plötsligt ställs andra krav på dem. De skall på en gång uppträda som vuxna på ett annat sätt än när de gick i skolan. Jag anser därför att det är bättre att sätta gränsen vid 18 år och ge stödet till alla än vid 19 år och då endast till dem som har barn i skolan.

Visserligen innebär förvärvsavdraget till ensamstående mödrar en ny princip, men hur skall vi kunna hjälpa människor och rätta till missförhållanden som vi upptäcker, om vi inte är beredda att ta nya ståndpunkter?

Vi har goda skäl för att ge förvärvsavdrag även till ensamstående familjeförsörjare, utan så stora betänkligheter, eftersom vi så småningom kommer att få ta ställning till skatteberedningens översyn av hela området.

Det är felaktigt att göra gällande att skattelättnader inte skulle betyda någonting. De kan för många mödrar betyda, att de kan behålla sina barn hos sig; de ger dem t. ex. möjligheter att lättare skaffa hjälp för barntillsynen och även bättre möjligheter att skaffa en bostad. Och varför skall vi inte se ett värde i att de mödrar som kan klara sin försörjning så att de får nytta av skattelättnaden ges möjlighet att behålla barnen hos sig? Det är väl ett lika stort intresse som att andra ensamstående mödrar får stöd att hålla samman sin familj. Det är inte riktigt att vid en framtida revision samhällets stöd till familjerna knytes till föräldrarnas civilstånd. Denna provisoriska lösning understryker nödvändigheten av en översyn av hela barnförsörjningsproblemet.

Både familjerättskommittén och skatteberedningen väntas komma med viktiga förslag. Jag skulle vara glad om jag kunde få fru Nettelbrandts och andras stöd för min uppfattning om ett starkt stöd till barnfamiljerna. En översyn av familjepolitiken skulle göra att vi sluppe löst grundade förslag.

Med tacksamhet måste propositionen mötas bl. a. därför att den nya lagen kommer att träda i kraft omedelbart. Inte minst är vi inom det socialdemokratiska kvinnoförbundet synnerligen tacksamma för att reformen omfattar både ortsavdraget, skatteskalorna och förvärvsavdraget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru *Renström-Ingenäs* (s).

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har under åtskilliga

**Skattelättnader för ensamstående med hemmavarande barn**

år intresserat mig för frågor som rör sådana familjer, där den ena av föräldrarna saknas. Med anledning av vad fru Eriksson i Stockholm nyss sade vill jag betyga det stora intresse som hon under alla dessa år har visat för dessa spörsmål.

Jag har begärt ordet endast för att på en punkt komplettera fru Nancy Erikssons framställning. När fru Eriksson sade, att vad oppositionen ville ge i våras var »ett och ett halvt ortsavdrag, punkt och slut», förhöll det sig i stället så, att vi från liberalt håll redan förra året väckt motioner om att dessa ofullständiga familjer skulle få samma ortsavdrag och beskattas enligt samma skatteskalor som fullständiga familjer. Vi återkom med dessa motioner i våras. Då hade Socialdemokratiska kvinnoförbundet redan ingivit en framställning i ärendet till allmänna skatteberedningen. Vi hoppades därför att vi skulle vinna större gehör för vårt förslag då än föregående år och även att vi skulle vinna de socialdemokratiska kvinnorna för förslaget. Men vi ville ta det försiktigt. Vi sade uttryckligen, att »ett första steg» skulle tagas i denna reform med ett och ett halvt ortsavdrag, men det var meningen att sedan fullfölja hela reformen. Motionärerna ansåg att man borde ha samma ortsavdrag, samma skatteskalor, och i fråga om förvärvsavdraget för ensamstående barnförsörjare reserverade vi oss redan när frågan var uppe i våras.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det enda de borgerliga var eniga om var detta futtiga ett och ett halvt ortsavdrag. Beträffande de övriga förslagen rådde en förfärlig splittning.

Jag har inte sagt att folkpartiet inte har haft en motion om dessa saker, men vad jag ville poängtera var att det var före höstens folkpartimotion som vi inom Socialdemokratiska kvinnoförbundet hade lämnat in vår skrivelse. Det spelar emellertid så liten roll om detta

skedde en månad före eller efter; det bara visar att uppslutningen hela tiden varit stor kring de skattefrågor som tagits upp i denna proposition. Men det är inte ett speciellt s. k. liberalt synsätt som har tagit sig uttryck i anslutning till dessa frågor, utan intresset har länge varit stort och ganska allmänt, trots att man i våras inte lyckades åstadkomma mer än ett och ett halvt ortsavdrag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan, dels ock på bifall till nämnda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationerna I) och II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationerna I) av herr Söderquist m. fl. och II) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 99 nej.



Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Härefter blev på i fråga om *motiveringen* framställd proposition utskottets motivering av kammaren godkänd.

### § 12

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel vid ingripanden enligt karantänkungörelsen, och

nr 35, i anledning av väckta motioner om auktorisering av bilförsäljare.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

### § 13

**Ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 20 i första kammaren av herr *Gustaf Elofsson m. fl.* samt nr 107 i andra kammaren av herr *Larsson* i Borrby.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja det statliga stödet för svenskodlad obearbetad tobak från nuvarande 80 öre till tre kronor per kilo.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 20 och II: 107, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils Elowsson* och *Gustavsson* i Alvesta,

**Ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen**

vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 20 och II: 107, för sin del måtte antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om ändring av övergångsbestämmelserna till lagen den 16 juni 1961 om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *LARSSON* i Borrby (cp):

Herr talman! Detta ärende gäller den svenska tobaksodlingen. När man bedömer argumenten för den svenska tobaksodlingens vara eller icke vara, kan man göra det från fyra olika utgångspunkter:

- 1) den ekonomiska aspekten,
- 2) sociologiska verkningar,
- 3) kvalitetsmässiga synpunkter och
- 4) beredskapssynpunkter.

När det gäller den ekonomiska faktorn har utskottsmajoriteten konstaterat att det inte är ekonomiskt att köpa svenskodlad tobak, när man kan köpa tobak från andra länder till lägre pris. Det är ett riktigt konstaterande. Men gentemot detta skulle jag vilja anföra, att när man exempelvis i dagarna erfar att EEC-länderna har beslutat att införa en värdetull på råttobak uppgående till inte mindre än 28 procent, ställer sig den svenska tobakens konkurrensmöjlighet i en helt annan dager. Det är alltså en icke oväsentlig förändring, som kan inträffa i ett läge, då vi närmar oss EEC-marknaden, vilken vi alla hoppas en hel del av.

Vidare gäller naturligtvis också som en viktig ekonomisk faktor arbetskostnadsutvecklingen, inte minst i de länder, varifrån vi köper tobak. Priset på denna produkt är nämligen i speciellt hög grad betingat av arbetskostnaden. Av den totala kostnaden för ett kilo tobak härrör mellan 60 och 70 procent från arbetskostnader. Det beror på det förhållandet, att det helt enkelt inte tycks vara tekniskt möjligt att mekani-

### Ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen

sera tobaksodlingen; man är hänvisad till manuell arbete. Jag menar att arbetskostnadsutvecklingen i andra länder på sikt kan mycket starkt påverka också den svenska tobakens konkurrensmöjlighet efter hand som arbetarna även i andra länder börjar ställa krav på en skälig ersättning för sitt arbete.

Beträffande den sociologiska faktorn påpekar utskottsmajoriteten, att denna fråga har begränsad omfattning, ty det är inte mer än 734 familjer, som är beroende av denna tobaksodling. För min del kan jag inte så nonchalant avvisa dessa 734 familjers ekonomiska intressen i sammanhanget — i all synnerhet inte som denna odling är koncentrerad till en s. k. avfolkningsbygd i ett avfolkningslän.

Kvalitetsmässigt fyller inte svenskodlad tobak de krav, som man kan ställa och som den importerade varan uppfyller, det är också riktigt. Men gentemot detta vill jag framhålla, att Svenska tobaksmonopolet under de senaste femton åren har satsat bortåt 400 000 kronor på att få till stånd försök, förädling och forskning för att därigenom få fram för vårt land odlingsvärda sorter. Man har också nått en bit på väg i dessa sina strävanden. Det är professor Tedin, som är ansvarig för denna förädlingsverksamhet. I ett uttalande så sent som i denna vecka meddelar han, att man nu kommit så långt i sitt förädlingsarbete, att man kan göra en inblandning i svenska rökverk med inte mindre än 10 procent av inhemsk vara utan någon som helst nackdel. Det är därför helt naturligt, att de som sysslar med denna forskningsverksamhet med mycket stor förvåning nu ser att man plötsligt är beredd att släppa hela denna odling.

Jag kommer därmed direkt in på beredskapssynpunkter. Det råder olika uppfattning om vilket värde man skall tillmäta denna vara ur beredskapssynpunkt. Det är dock ett ostridigt förhållande, att det vid det avspärrningsläge,

som vi senast upplevde, förekom en mycket stark propaganda ifrån dåvarande Tobaksmonopolet för att utöka den svenska odlingen och därmed få fram viss råvara. Jag menar att det vore felaktigt att äventyra den odling som finns, även om den har ganska ringa omfattning. Ur beredskapssynpunkt måste det vara en riktig väg att hålla denna odling intakt, att fortsätta med forskning och förädling, att alltmör få fram odlingsvärda sorter och att i ett eventuellt avspärrningsläge kanske kunna utöka produktionen till önskvärd omfattning.

Herr talman! Jag anser mig med detta ha vederlagt utskottsmajoritetens uppfattning på samtliga punkter. Av den anledningen ber jag att få yrka bifall till den reservation, som herrar Nils Elowsson och Gustavsson i Alvesta låtit foga till utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Även om jag har den uppfattningen, att det är en otillbörligt stor subvention, som man ger tobaksodlingen i vårt land, skall jag med hänvisning till föregående talares fyra olika motiveringar och till de remisshandlingar som finns i ärendet be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Även om kammarens ledamöter i gemen, sedan de läst detta utskottsutlåtande, tycker att denna fråga är synnerligen liten, tror jag inte att det skadar att erinra om att denna odling bedrivs i de magraste trakterna av Kristianstads län. Den sker på de stora sandfälten runt Åhus. Odlingarna är till övervägande antal små. De sköts mestadels av kvinnor, och även om det finns någon större odlare sköts odlingen även där huvudsakligast av kvinnlig arbetskraft. Den jord som finns där och som

## Ökat stöd åt den svenska tobaksodlingen

på detta sätt har kunnat ge sina ägare en liten inkomst är sannerligen inte mycket att hurra för, om man skall räkna som man gör vid ett vanligt jordbruk. När man talar om att tobaksodlingen är särskilt gynnad, tycker jag att man i bilden skall ta in det förhållandet att denna jord annars inte skulle ha avkastat någonting.

Även om det gäller sådana små näringar som vi någon gång kommer att syssla med här, tycker jag nog att det bör framhållas att de har ett stort värde för sina utövare. De människor som sysslar med denna näring är nöjda med relativt litet i denna värld. Därför bör vi också låta dem få möjlighet att fortsätta denna odling även i framtiden. Om dessa liksom andra medborgare i landet skulle få högre ersättning än hittills för sitt arbete, har sannerligen ingen orättvisa skett gentemot andra grupper. Tvärtom kan man säga att rättvisa i någon mån har skipats mot en grupp som sedan länge varit klart eftersläpan- de i inkomsthänseende. För min del tycker jag nog att riksdagen kunde vara så vänlig att den kostar på sig ett erkännande och i detta fall inte går med på vad utskottet har föreslagit.

Jag skall, herr talman, nöja mig med detta och ber att få yrka bifall till den reservation som finns fogad till utskottets utlåtande.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja erinra den närmast föregående talaren om att för varje odlad kilo tobak betalas över 2 kronor i subvention, och det är alltid någon näring som måste betala. Det kan inte ur någon som helst synpunkt vara rimligt att vi skulle stimulera till att ytterligare öka en produktion som ger ett sådant resultat. Ekonomiska och andra faktorer talar för att utskottet i denna situation varit generöst som inte har påtalat att det är orimligt med en så stor subvention. Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Herr LARSSON i Borrrby (cp):

Herr talman! Jag vill bara säga att den stora subvention om 2 kronor per kilo som herr Lundberg talade om ganska exakt motsvarar den höjning av priset på importerad tobak som vi kommer att få betala efter den aviserade höjningen av tullen till 28 procent. En kostnadshöjning per kg importerad tobak som är större än det av oss föreslagna prisstödet.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Herr Lundberg vände sig till mig och erinrade om att dessa stora subventioner måste betalas av någon och ansåg att det var orimligt att ge dylika subventioner.

Men som herr Larsson i Borrrby påpekade kan subventionerna kanske ändå löna sig. Skulle det inte bli på det sättet, anser jag ändå att vi numera inte är så fattiga i vårt land att vi inte har råd med att ge dessa begränsade subventioner till den relativt lilla grupp av människor som strävar och sliter för sina odlingar.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har en känsla av att bakom allt detta tal ligger faran för att man skulle komma att få kontakt med EEC-länderna och på något sätt gå in i denna organisation. Den olyckan har ännu inte drabbat oss. Om herrarna vore lika rädda i fortsättningen, kanske vi kunde få ned diskussionen på jorden. Att det finns faror i fråga om EEC vet jag mer än väl, och jag har heller inte tagit så stora ord i munnen och talat om ett ja till Europa o. s. v.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herrar Nils Elowsson och Gustavsson i Alvesta; och biföll kam- maren utskottets hemställan.

## § 14

## Godkännande av en europeisk social stadga

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av en europeisk social stadga.

Sedan utskottets hemställen föredragets anförde

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vi har under årens lopp ofta kunnat konstatera att mycket stora och betydelsefulla frågor kan passera alldeles oförmärkt i riksdagen, om det råder enighet kring dem. Efteråt vet varken press eller allmänhet att riksdagen över huvud taget har beslutat i dem. Jag tycker att den fråga vi här har att behandla, nämligen godkännande av en europeisk social stadga, hör till denna typ av frågor. Jag läste i tidningen i morse, herr talman, en liten redogörelse för de ärenden som skulle behandlas i riksdagen i dag. Förutom det viktiga ärendet om ensamstående barnförsörjare, får man veta att vi kommer att besluta om bl. a. auktorisering av bilförsäljare, stöd till tobaksodlingen, höjning av fartgränser för bil med tillkopplad husvagn och kaninplågan på Gotland. Men inte ett ord står att läsa om det ärende vi nu har att besluta i, ett ärende som har sysselsatt Europarådet och Europarådets ministerkommitté sedan 1954. Det är fråga om att godkänna en europeisk social stadga, som sträcker sig över hela det sociala fältet.

Eftersom Sverige av utrikespolitiska skäl inte kan och inte vill delta i militärpolitiskt eller utrikespolitiskt samarbete, är det viktigt att vi i stället inriktar oss så mycket som möjligt på att medverka i det europeiska samarbetet på de områden, där vi har möjlighet att göra det.

Europarådet har ju redan genom sin konvention om de mänskliga rättigheterna tagit ett betydelsefullt initiativ. Där väntar man ännu på att Sverige skall

ställa sig under den europeiska domstolens jurisdiktion. Den sociala stadga vi nu skall besluta om är en annan hörnsten i ett europeiskt konventionssystem.

Det är självklart, herr talman, att denna stadga blir till största nytta för de länder som inte har hunnit lika långt som vi och att den inte innehåller särskilt mycket, som vi inte redan har uppnått.

Nu är det så, att man kan ratificera stadgan utan att ratificera alla artiklarna i den, och vi har genom att utnyttja den möjligheten undantagit vissa artiklar från ratificering, bl. a. dem som rör frågor vilka anses böra kunna avgöras mellan arbetsmarknadens parter. Även om det är så, herr talman, måste vi väl betrakta denna sociala stadga, som avser minimistandard för Europa, såsom moraliskt förpliktande för oss också på de områden, där vi av principiella skäl inte kan ratificera den. Jag vill i korthet anföra något om de avsnitt där vi icke har ratificerat. Det är bestämmelsen i andra artikelns mom. 1, där det sägs att man skall sörja för att det fastställs en skälig arbetstid per dag och vecka och att arbetsveckan förkortas efter hand som produktionsökning och andra omständigheter av betydelse det medger. I den ursprungliga texten stod det att man skulle sträva efter 40-timmars vecka. Detta har bortfallit i senare editioner — givetvis är det dock en utredning i denna riktning som åsyftas. Vi har också undantagit mom. 2 där det sägs att man skall sörja för att lön utgår å allmänna helgdagar, och mom. 3 om att man skall sörja för att arbetstagarare sysselsatta i vissa angivna riskfyllda eller hälsofarliga arbeten kommer i åtnjutande av en betald tilläggssemester eller en förkortning av arbetstiden. Vidare har vi undantagit fjärde artikelns mom. 4 om att erkänna alla arbetstagarare rätt till skälig uppsägningstid vid anställningens upphörande.

Jag har nämnt några av de punkter där vi inte har ratificerat men i fråga om vilka jag ändå menar att vi bör verka för att de blir genomförda.

**Fångst av vildkanin med iller och nät, m. m.**

Denna sociala stadga är inte bara ett tomt papper, dess efterlevnad kommer att övervakas genom en särskild kommitté som är tillsatt inom Europarådet. Övervakningen skall ske i samarbete med ILO (den internationella arbetsbyrån).

Jag har, herr talman, endast velat begagna tillfället att fästa uppmärksamheten vid detta mycket viktiga framsteg i det europeiska samarbetet.

I detta anförande instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

**§ 15**

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om tidpunkten för utbetalande av ersättning vid expropriation av vägmark, nr 38, i anledning av motioner om trafiksäkerhetsbestämmelserna avseende husvagn,

nr 39, i anledning av motion angående översyn av bestämmelser om arbetstid för förare i yrkesmässig automobiltrafik, och

nr 40, i anledning av motioner angående kompetensfördelningen mellan länsstyrelse och biltrafiknämnd.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

**§ 16****Fångst av vildkanin med iller och nät, m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels motion om fångst av vildkanin med iller och nät,

dels ock motion om åtgärder mot skadegörelse av vildkanin.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag har ingen invändning att göra mot vad utskottet skriver i sitt utlåtande. Tvärtom vill jag ge utskottet ett erkännande dels för den grundlighet det lagt i dagen genom sitt besök i de härjade trakterna i Skåne, dels för det förslag som nu föreligger. Jag vill särskilt understryka vad utskottet säger på sid. 25 i utlåtandet, nämligen att vildkaninen »kan betecknas som ett skadedjur, vilket enligt utskottets mening såvitt möjligt borde utrotas».

Från gotländskt håll har, som också framgår av utskottets utlåtande, under de senaste tio åren oavlatligt gjorts framställningar till Kungl. Maj:t om effektiva åtgärder. Det har igångsatts olika utredningar, men något resultat har ännu inte förelagts riksdagen. Jaktutredningens betänkande föreligger nu, och det är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Jag hoppas att jordbruksministern, som jag vet ser rätt allvarligt på denna fråga, också med det snaraste kommer att förelägga riksdagen proposition i ärendet, närmast då i anslutning till utredningens förslag och också med hänsynstagande till de synpunkter som utskottet nu har anført. Så sent som i år har både från skogsvårdsstyrelsen och hushållningssällskapet i Gotlands län gjorts framställningar om ekonomiskt bidrag till åtgärder för kaninbekämpning. Det rör sig ju här om skador som kan uppskattas till miljoner. På Gotland har landsting och kommuner anvisat betydande belopp till skottpengar. För ett par dagar sedan hade vi en ansökan om bidrag till ett belopp av över 60 000 kronor gällande de tre första kvartalen i år. Då förstår var och en vilken tunga detta är för kommuner med tidigare stor skattebörd. Det har under årens lopp offrats hundratusentals kronor på denna

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

vildkaninbekämpning. Vi får förutsätta att statsmakterna finner det angeläget att lämna bidrag till denna verksamhet. Utskottet framhåller på sid. 30, att undersökningar pågår om vildkaninen och den av djuret orsakade skadegörelsen och att dessa undersökningar bör fullföljas. Jag delar denna uppfattning, men jag vill betona att dessa undersökningar inte bör få utgöra något hinder för omedelbara och effektiva åtgärder.

Jag har, herr talman, självfallet inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, även om jag skulle önska att det i utlåtandet hade sagts att dessa omedelbara åtgärder är angelägna.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

## § 17

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckt motion om stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen I: 518 av herrar *Per-Olof Hanson* och *Ringaby* föreslogs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte tillsätta en utredning med uppdrag att framlägga förslag på skolans och övriga kulturella områden i syfte att stödja den estniska befolkningsgruppen i vårt land i dess strävan att hålla det egna modersmålet levande och att i övrigt bevara och vidareutveckla det estniska kulturarvet.

Utskottet hemställde, att motionen I: 518 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ringaby*, *Schött*, *Gunnar Pettersson*, *Hamrin* i Jönköping, *Carlsson* i Huskvarna och *Edlund*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha annan, i re-

servationen angiven lydelse, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen I: 518 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna sålunda anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Som framgår av handlingarna i detta ärende har utskottet inte blivit enigt i sin bedömning av vad som bör företas. Om det är mycket eller litet som skiljer ståndpunkterna åt, kan kanske vara en smaksak. För min del skall jag inte på något sätt överdimensionera motsättningarna. Jag vill emellertid å andra sidan säga att det ingalunda är likgiltigt vilken linje man väljer.

Vad jag främst vill lägga vikt vid är helt enkelt detta att de problem, som de i vårt land bosatta esterna har att brottas med är på en gång så klart och bestämt avgränsade och så beaktansvärda, att de — som motionärerna och reservanterna menar — borde göras till föremål för en särskild utredning, en samlad översyn. Det måste, som vi ser det, i ett fall som detta vara en förnuftig och rationell metod, helt enkelt det bästa sättet att ta på frågan. Utskottsmajoriteten är, som jag uppfattat det, ingalunda främmande för den tanken eller likgiltig för det faktum att Sverige-esterna i åtskilliga avseenden har fog för sina propåer. I varje fall är det väl ingen som bestrider, att frågan om hur de på bästa sätt skall kunna få sina berättigade önskemål tillgodosedda på skolans område, när det gäller det kyrkliga livet, när det över huvud taget gäller ansträngningarna att bevara och stärka det specifikt estniska kulturarvet, är stor och väsentlig.

Nu invänder kanske någon: Men är det ändå inte meningen att esterna som andra befolkningsgrupper, som kommit till vårt land på i princip samma sätt och under enahanda omständigheter,

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

skall växa in i det svenska samhället och inrätta sig som svenska medborgare i övrigt? Ja, härpå vill jag svara, att det utan tvivel förhåller sig på det sättet. Esterna vill, såvitt jag förstår situationen rätt, inte alls göra anspråk på någon undantagsställning, när det gäller t. ex. skyldigheterna mot samhället. De allra flesta är svenska medborgare — och goda sådana — som fullt ut känner samhörigheten med det nya land, dit de har kommit. Men de vill någonting därutöver. De vill slå vakt om sitt modersmål. De vill föra sitt kulturarv vidare. De vill hålla på sin egenart — och det må väl heller ingen förtänka dem. Att det här är fråga om ambitioner som bäres upp av en mycket bred opinion, framgår av bl. a. den omständigheten att vi i utskottet fått motta en petition med inte mindre än 3 000 å 4 000 namnunderskrifter från esternas organisationer i detta land.

Esterna representerar ju också den ojämförligt största flyktinggruppen, inemot 20 000 människor. Redan detta anser jag vara ett skäl att ägna deras problem speciell uppmärksamhet.

Det gäller då framför allt, det vill jag understryka, att tillförsäkra barnen undervisning i det språk som talas av deras mor- och farföräldrar och en möjlighet över huvud taget till fortsatt kontakt med den estniska kulturen. Nu säger visserligen kungl. skolöverstyrelsen, och utskottet instämmer, att folkbildningsutredningen, som ännu inte tycks vara ett helt avslutat kapitel, skulle erbjuda en väg till prövning av de frågor som tas upp i motionen. Låt mig då säga att det väl knappast kan vara realistiskt att tro, att det på den vägen står någonting att vinna ur esternas synpunkt. Det betänkande som framlades i fjol, gick inte alls in på dessa spörsmål. Det finns faktiskt inte heller någonting som ger vid handen, att den utredningsman, som nu håller på med att överarbeta förslaget, på något sätt skulle ta sig an just esternas problem.

Nu kan man naturligtvis som utskotts-majoriteten hävda, att i den mån den estniska befolkningsgruppen har några svårigheter i fråga om t. ex. rekryteringen av lärare och präster, får de frågorna tas upp i ett större sammanhang — det vill säga de får prövas i samband med att motsvarande frågor prövas för det svenska samhället i dess helhet. Det är så utskottsmajoriteten menar. Man kan naturligtvis argumentera på det sättet, men det tycks åtminstone mig som om ett sådant resonemang röjer en viss brist på förståelse för vilka problem det här ändå gäller. Det finns med andra ord aspekter, som inte på något sätt är identiskt lika med dem vi i övrigt har att ta ställning till. Det är ju här fråga om en folkgrupp med sin egen historia.

Esternas representation i Sverige har, tycker jag, på ett övertygande sätt lagt fram sina bekymmer och önskemål, och jag kan inte finna annat än att det måste vara ett riktigt grepp på frågan att göra den till föremål för en specialutredning. Nog borde vi ha råd att visa den generositet som det skulle innebära att tillmötesgå detta utredningskrav. Det vore att sträcka ut handen till en folkgrupp, som lidit mycket och som fått se sitt fosterland i statsrättslig mening utplånas. Man menar kanske, att det förhållandet att de håller fast vid sitt språk och sin kultur, skulle tyda på att de också håller fast vid drömmen om att deras land en gång trots allt skulle kunna återuppstå. Nå, om så skulle vara fallet, inte kan detta vara något fel och inte kan det läggas dem till last! För min del ser jag det tvärtom som någonting fullt legitimt och naturligt och någonting som man själv med ganska stor visshet i motsvarande belägenhet skulle uppleva på alldeles samma sätt.

Det kan kanske till sist också vara värt att erinra om den genomgående föredömliga och frisinnaede attityd, som det en gång självständiga Finland intog

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

till den inom landets gränser befintliga svensktalande befolkningsgruppen. Det är ett historiskt perspektiv, som i detta sammanhang inte heller skall glömmas bort. Jag menar med andra ord, att den svenska riksdagen har fullgoda skäl att i dag ge esterna i Sverige allt tänkbart stöd. Det kan också konstateras att stöd redan ges i många former. Men ett faktum är, att åtskilligt ännu brister därvidlag och åtskilligt är oklart. Av den anledningen anser jag att en utredning är påkallad.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

I detta anförande instämde herrar *Dickson* (h), *Gustafsson* i Borås (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp), fru *Boman* (h) samt herrar *Carlsson* i Huskvarna (fp) och *Rimmerfors* (fp).

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Utskottet har i denna fråga liksom förra året uttalat förståelse och sympati för esternas strävan att hålla sitt språk och sin speciella kultur levande men har ändock avvisat motionen om viss utredning angående stöd åt dem och därvid hänvisat till vissa andra utredningar, där man förväntar att hithörande frågor skall tagas upp. Tyvärr är det dock så, att åtminstone hittills inga som helst direktiv lämnats i den riktningen. På grund härav skulle det otvivelaktigt vara mycket värdefullt, om riksdagen antog den positiva hemställan, som reservanternas framför.

I utlåtandet sägs det, att det är angeläget att iakttaga jämnhet och likformighet i behandlingen av de skilda flyktinggrupperna, och mot detta finns intet att invända. Men detta betyder självfallet inte att åt varje flyktinggrupp, stor eller liten, skall ges stöd i samma omfattning.

Den estniska flyktinggruppen är den största i vårt land och torde enbart av

denna anledning vara berättigad till mer stöd än andra, mindre grupper.

Dessutom har esterna, troligen mer än någon annan flyktinggrupp visat in-tresse och gjort stora ansträngningar — ofta innebärande stora personliga uppoffringar — för att bevara och hålla levande sitt språk och sina speciella kulturformer, detta dock ingalunda för att på något sätt isolera sig inom vårt samhälle. Tvärtom har de mycket väl lyckats smälta in i detta och har gjort en på många sätt utomordentligt värdefull insats på olika samhällsområden såväl inom näringsliv och samhällsförvaltning som kulturliv.

Utskottet erinrar i sitt utlåtande om att antalet ester, som avlagt akademisk examen eller bedriver akademiska studier, är mycket stort i förhållande till hela antalet ester i Sverige.

Detta torde vara ett av många exempel på att de snabbt lyckats bemästra omställningssvårigheterna i ett nytt, för dem främmande land, och även på den kvalitet, duglighet och goda samhällsanda som kännetecknar dem.

Otvivelaktigt har esterna här gjort en insats av mycket stort värde för samhället, och de är väl värda det ytterligare stöd, vi eventuellt kan ge dem. Jag vill i detta sammanhang erinra om att under den tyvärr så korta period, då det förunnades esterna att vara ett fritt folk i ett fritt land, visade de stor förståelse och stor generositet mot den svenska folkgruppen i Estland och dess strävanden att bevara sitt språk och sin speciella kultur. Vidare bör vi nog se saken så, att ett bevarande av estnisk kultur inom vårt lands gränser för oss själva inte innebär någon börda utan tvärtom är en berikande tillgång, som vidgar vår egen kulturella horisont.

Skulle riksdagen i dag avvisa denna begäran om utredning hoppas jag att esterna ändock inte förtrötts i sina strävanden. Skulle reservanternas farhågor besannas beträffande i utskottsutlåtandet berörda utredningar, hoppas



**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

jag, att riksdagen nästa år skall visa icke blott förståelse utan även ett positivt och aktivt intresse för frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Magnusson* i Borås, *Nilsson* i Bästekille, *Turesson*, *Hamilton*, *Stiernstedt*, *Björkman*, *Bengtson* i Solna, *von Sydow*, *Wachtmeister* och *Magnusson* i Tumhult (samtliga h).

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Det är ju inte mer än ett och ett halvt år sedan vi här i kammaren hade en lång debatt i denna fråga. Argumenten från de olika sidorna i debatten är ungefär desamma nu som då. Det är kanske till sist en olika bedömning av den estniska befolkningsgruppen och dess situation det gäller, men låt mig i alla fall få framföra några synpunkter.

Det var, som redan antytts, många band som både historiskt och känslomässigt förenade Sverige och det fria Estland. Inom Estland utgjorde svenskarna en liten minoritet, 0,7 procent av landets befolkning, men i Estlands lagar var rätten till kulturautonomi för minoriteten inskriven. Det betydde bl. a. att det fanns ett tjugotal svenskspråkiga folkskolor. Utbildningen av lärare till dessa skolor kunde inte äga rum i Estland, eftersom antalet lärarkandidater var alltför litet, men den estniska staten bidrog genom stipendier till lärarnas utbildning i Sverige och Finland. Ett svenskspråkigt läroverk grundades år 1931 i Haapsal, och för vuxen ungdom tjänade Birka folkhögskola och lantmannaskolor här i Sverige såsom utbildningsvägar. Allt detta gällde en minoritet på cirka 8 000 människor.

Jag har velat omnämna dessa förhållanden för att antyda den generositet som visades svenskarna i det fria Estland.

Under andra världskrigets slutskede kom ju flyktingströmmen från Estland till vårt land. Många har sedan sökt sig

vidare, men alltjämt finns det, såsom här antytts, en stor estnisk grupp i vårt land.

Hos dem som flydde hit fanns å ena sidan en stark känsla för den inre gemenskapen och troheten mot det egna kulturarvet, å andra sidan en önskan att vara lojala medborgare i det nya landet. Ambitionen att värna och främja den estniska kulturen har också tagit sig många uttryck. Redan under första året fanns det ett femtiotal folkhögskolor i de olika flyktinglägren, och i Sigtuna upprättades ett provisoriskt gymnasium vars främsta uppgift var att föra fram till studentexamen de gymnasister som påbörjat sina studier i hemlandet.

Sedan dess har helt naturligt antalet estniska skolor minskat, och i dag finns det bara en folkhögskola i Stockholm och en i Göteborg samt ett kvällsgymnasium i Stockholm.

På ett tjugotal orter finns dessutom s. k. kompletteringsskolor — fritidsgrupper på kvällar och söndagar — i vilka det meddelas undervisning i estniska språket och ges kontakt med Estlands historia. Utom detta grundläggande utbildningsarbete förekommer vidare en kulturell aktivitet av betydande omfattning. Under 15 år har enligt uppgift utanför Estland utgetts 266 böcker på estniska. Det övervägande antalet är romaner, men också novellsamlingar, diktsamlingar och memoarböcker finns med bland dem. De flesta av dessa har utgetts i Sverige. Här utkommer också två litterära och en politisk-kulturell tidskrift samt fyra tidningar, av vilka en är daglig. Detta vittnar om ett stort engagemang på det kulturella området, och det bärs upp av den estniska gruppen ensam, samtidigt som den har sina förpliktelser i det svenska samhället.

Man har emellertid uppenbarligen åtskilliga svårigheter av ekonomisk och personell natur som hotar att förminska den kulturella aktiviteten. Svårigheten att t. ex. få ledare för ungdomsverksamheten kan knappast avhjälpas utifrån.

### Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land

Då det gäller skolverksamheten anges ett av problemen vara de låga lärarlönerna, som i sin tur beror på ett svagt ekonomiskt underlag. Därvidlag borde en hel del kunna göras genom ökade bidrag från de svenska statsmakterna.

Det finns, herr talman, många svårbedömbara faktorer i det frågekomplex som vi här talar om, och därför vore det värdefullt med en ordentlig utredning. Jag vill fördenskull ansluta mig till den reservation av herr Ringaby m. fl. som är fogad till allmänna beredningsutskottets utlåtande 49. Det finns all anledning att ge den estniska befolkningsgruppen det stöd som en sådan utredning skulle innebära.

I detta anförande instämde herrar *Westberg* och *Nelander* (båda fp).

Fru *ERIKSSON* i Stockholm (s):

Herr talman! Utskottet hade i fjol att behandla en motion av strängt taget samma innehåll som den här föreliggande. Vi ansåg då att motionen borde anses besvarad med hänvisning till de uppgifter som kunde redovisas. När motionen i år kommer tillbaka har det egentligen inte inträffat något nytt mer än att Esternas Representation i Sverige, som utgör ett slags av esterna i vårt land vald riksdag, har avlämnat en skrivelse med förteckning över sina önskemål, en skrivelse som undertecknats av något mer än 3 000 personer.

Vad herr Keijer här yttrade utgjorde egentligen en redogörelse för innehållet i denna skrivelse. Han återgav dock icke den allra sista meningen i skrivelserna, något som enligt min mening hade varit värdefullt. I denna mening heter det: »Den estniska minoriteten saknar inte förutsättningar att bevara sin egenart och sitt nationella kulturarv här i Sverige.» Däremot anser man att man behöver ett ekonomiskt stöd — det bör poängteras.

Tidigare vid denna riksdag har väckts två motioner som behandlat estniska

krav och som båda har avslagits. Den ena motionen gällde anställandet av en estnisk instruktör. Inom statsutskottet ansåg man att denna fråga kunde lösas först i samband med frågorna om folkbildnings- och instruktörsverksamheten över huvud taget, och eftersom det betänkande, som allmänna beredningsutskottet i fjol hänvisade till, ännu inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd utan torde bli föremål för en överarbetning, så fanns det enligt statsutskottets mening alla skäl att vänta tills en översyn av det allmänna stöd till instruktörsverksamheten kunde företas.

Den andra motionen avsåg inrättandet av ett högstadium vid de estniska skolorna. Motionen avvisades av statsutskottet med den motiveringen att elevunderlaget inte var tillräckligt för att ge ett sådant högstadium den bredd som anses önskvärd. Med andra ord: valfriheten för eleverna kunde inte göras så stor som på högstadiet i övrigt. Utskottet framhöll emellertid att frågan kunde tas upp på nytt därest förhållandena ändrade sig.

Majoriteten inom allmänna beredningsutskottet har framför allt följt två principer vid sitt ställningstagande till den här föreliggande motionen. Den första är att man bör tillförsäkra de flyktingar, som söker en fristad i vårt land, samma rättigheter som de svenska medborgarna och inte låta dem inta en minoritetsställning. De skall inte avstängas från olika utbildningsvägar, utan härvidlag ha samma möjligheter som andra svenskar.

Den andra principen är att olika flyktinggrupper bör få samma behandling och att man inte bör låta en viss grupp bli föremål för särbehandling. Såsom här förut sagts finns det inte något skäl att behandla estniska flyktingar på andra sätt än övriga flyktinggrupper. Man bör, såsom även skolöverstyrelsen framhållit, låta alla flyktinggrupper som söker sig till vårt land bli delaktiga av en likartad behandling.

## Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land

Vad är det då för krav som den estniska representationen har framställt i sin skrivelse? Bland annat begärs stöd åt skolorna. Herr Keijer har nämnt vilka skolmöjligheter som finns, och tidigare har nämnts att om det skulle finnas underlag till ett högstadium på folkskolan skolöverstyrelsen är beredd att ta upp frågan.

Det är kanske värt att nämna att det inte finns någon flyktinggrupp som har haft förmåga att tillgodogöra sig undervisning och utbildning i Sverige så som just esterna. 400 estniska studenter — från somliga håll uppges att de skulle vara ännu fler — åtnjuter nu akademisk undervisning. Om vi skulle ha samma proportion i landet i övrigt, skulle vi vara uppe i 120 000 studenter vid högskolorna i Sverige. Esterna har väl kunnat hävda sig, och det är också känt, om man har någon kontakt med dessa studenter, att de ofta förekommer bland de allra mest framstående inom olika fakulteter. Det är ett gott tillskott till den akademiska ungdomen som har kommit från estniskt håll.

Därför är det något förvånande när den estniska representationen säger att det är svårt att rekrytera lärare som kan undervisa på estniska språket och att få präster till de estniska kyrkorna. Jag undrar om inte detta är precis samma fenomen som märks inom Sverige i övrigt. Vi har svårt att rekrytera tillräckligt många lärare, och det har också åtminstone vissa tider varit svårt att rekrytera präster. Det har t. o. m. varit tal om att ge prästkandidater en epa-utbildning för att hinna ifatt behovet. Det torde alltså vara ett svenskt fenomen som också gör sig gällande bland esterna. Någon brist på studenter eller på akademiskt utbildad arbetskraft råder inte bland dem.

Motionen, som har väckts upprepade gånger, är nog närmast att uppfatta som ett uttryck för den djupa sympati som man känner för denna flyktinggrupp. Den är ovanligt välartad, hävdar sig ut-  
4\* — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 31*

märkt och har gott om bildade människor inom sig. Över huvud taget imponerar esterna mycket. Det är väl detta som gör att motionärerna säger, att om esterna har några önskemål utöver att jämföras helt med svenskarna, skall vi även ge dem möjlighet att realisera dessa.

När man försöker penetrera frågan är det emellertid svårt att veta vad motionärerna vill utöver ett allmänt utredningskrav. De pekar inte på någon konkret fråga i vilken något skulle kunna vinnas genom ytterligare utredning. Utredningskravet är mera ett bevis på sympati för den estniska folkgruppen än ett förnuftsmotiverat förslag. Jag stöder mig då bl. a. på slutklämman i den estniska representationens skrivelse, som jag talade om förut, nämligen: »Den estniska minoriteten saknar inte förutsättningar att bevara sin egenart och sitt nationella kulturarv.» Samtidigt har esterna visat stor förmåga att tillgodogöra sig svensk kultur, göra insatser i svenskt kulturliv och över huvud taget hävda sig som svenska medborgare.

Enligt min mening vore det en oriktig väg att tillmötesgå esternas lust att hålla samman genom att svara att vi bör utreda möjligheterna för dem att isolera sig.

Det finns kanske en principiell skillnad mellan reservanter och utskottsmajoritet i uppfattningar om flyktingarnas problem. Enligt min uppfattning tjänar vi esterna bäst, om vi behandlar dem på samma sätt som alla andra grupper med rättigheter som fullvärdiga svenska medborgare.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Enligt uppgift är nu 90 procent av alla ester i vårt land svenska medborgare, och jag håller med fru Eriksson i Stockholm om att samma villkor bör gälla för dem som för alla

## Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land

andra svenskar. De har också denna möjlighet.

Trots motionärernas och reservanternas tal om de kulturella och humanitära intressen, som påstås ligga till grund för omsorgen om esterna i Sverige, är väl knappast någon tveksam om att hela denna fråga först och främst är en politisk aktion. Om det rått någon tveksamhet härom tidigare, har väl den saken nu blivit fullt klar efter herr Hamrins i Jönköping påstående att esterna har »fått se sitt land i statsrättslig mening utplånat». Herr Hamrin säger sig också genom sin aktion vilja uttrycka sin sympati för »drömmen att esterna skall få se sitt land återuppstå». Med det menar han självfallet att den gamla regimen skall återuppstå.

Det har uppenbarligen varit mycket angeläget för motionärerna att vidmakthålla esternas karaktär av en flyktinggrupp, som står i motsättning till den socialistiska regimen i deras förutvarande hemland. Jag vet inte om detta är någon förhärskande attityd numera bland esterna, men det är alldeles tydligt att motionärerna vill ha det så. Det finns naturligtvis också ledande estniska kretsar i Norden, som gärna demonstrerar en aggressiv utrikspolitisk attityd, det har vi märkt många tecken på.

Med anledning av motionärernas anspråk på särskilda favörer för esterna i fråga om tillgång på skolor och lärarkrafter erinrar utskottet om att esterna redan nu har förmåner, som inte är andra svenskar förunnade. Detta ger mig anledning att göra några jämförelser med en annan språkgrupp, nämligen de finsktalande i Sverige, vilka finns i stort antal i Norrbotten. För den gruppen har inga borgerliga motionärer eller reservanter någonsin höjt ett finger för att utverka några fördelar. Tvärtom har de borgerliga representanterna i offentliga sammanhang motsatt sig åtgärder för att den gruppen skulle kunna vidmakthålla och förkovra sitt moders-

mål. Den borgerliga linjen har i fråga om de finsktalande alltid varit att det snarast bör ske en total försvenskning av Tornedalen. I den avsikten har man också ända till helt nyligen förbjudit skolbarnen att tala finska på rasterna, och det var förbjudet att inköpa finsk litteratur till biblioteket vid Tornedalens folkhögskola — för att här bara nämna ett par exempel.

Det finns *estniska* folkskolor, och särskilda åtgärder vidtages för att befärja esternas högskoleutbildning, men inga motsvarande anordningar har gjorts för de finsktalande, som dock är en många gånger större grupp här i Sverige. Några av de diskriminerande åtgärderna mot de finsktalande har numera upphört, men det skedde för helt kort tid sedan och först efter påtryckningar av en mycket stark opinion i Tornedalen. Hur illa det ännu är ställt framgår därav att det fortfarande inte är obligatoriskt med finskkunniga lärare i folkskolan, liksom det inte heller är något villkor att kunna finska för att vinna anställning på postkontor och banker och liknande institutioner i Tornedalen.

Det är ju också en vidunderlig uppfattning motionärerna företräder i fråga om förutsättningarna för den estniska kulturen att leva vidare. Motionärerna påstår faktiskt på fullt allvar, att om den estniska flyktinggruppen i Sverige inte får de ytterligare favörer som är föreslagna, »så kommer den estniska kulturen så småningom att upphöra». Därmed vill motionärerna tydligen ha sagt att den flyktinggrupp som bosatt sig i Sverige, därför att man inte vill medverka i en socialistisk samhällsordning, är de enda bärarna av estnisk kultur — men inte hela det estniska folket som i sitt hemland efter regimförändringen har åstadkommit ett kulturellt uppsving utan motsvarighet i landets tidigare historia. Det är naturligtvis motionärernas ensak, om de vill väcka uppmärksamhet med sådana un-

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

derliga formuleringar, men det avslöjar också den politiska avsikten med denna motion.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker inte att det är riktigt snyggt att ge debatten den ton, som herr Holmberg här gör.

Det har inte vidtagits några speciella anordningar för esterna för deras deltagande i högskoleundervisningen, men de har ändå hävdats sig väl där. Det meddelas undervisning i estniska språket vid en folkskola, och det anordnas också kompletteringskurser, som till stor del bekostas av esternas egen försörjning. I den mån esterna sålunda kan tala sitt modersmål, är detta i stort sett ett uttryck för deras intensiva vilja att själva klara språkundervisningen.

Jag vill också tillägga att när man nu på skolans högstadium kommer att kunna välja två språk, så finns det kanske möjligheter att ett av de främmande språken kan bli estniska, om det finns tillräckligt elevunderlag härför. Vi som tillhör utskottets majoritet har varit fullt eniga om att esternas vilja att bevara sitt språk bör understödjas.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag skall inte låta mig provoceras till någon diskussion med herr Holmberg i den del där han riktar sig till mig. Vi känner väl alla här i kammaren den cynism, med vilken herr Holmberg och hans meningsfränder brukar resonera om det baltiska problemet.

Emellertid skulle jag för utskottets ärade ordförande vilja påpeka, att när hon förklarar att ingenting nytt har inträffat, sedan vi sist diskuterade denna fråga, slår hon ju själv i nästa ögonblick ihjäl det argumentet genom att ge en utförlig presentation av den katalog med önskemål, som esterna företett för utskottet. Jag tycker nog, att detta talar

för att det finns anledning att ta upp frågan på nytt.

Jag kan inte heller neka till att den omständigheten, att vi uppvaktats med en petition med inte mindre än 3 000 à 4 000 namnunderskrifter också gör ett starkt intryck och är ett argument, som man inte kan gå förbi.

När frågan senast diskuterades här, åberopades folkbildningsutredningen — det skulle vara en väg att gå för att man skulle få vissa förhållanden prövade. Därvidlag har väl också inträffat något nytt: folkbildningsutredningen har redovisat sina förslag. De upptog ingenting som hade med esternas sak att skaffa, och såvitt jag förstår, ämnar den utredningsman, som nu är i färd med att göra en överarbetning av betänkan- det, inte heller gå in på esternas problem. Den vägen är alltså uppenbarligen stängd, och jag anser, att också detta är ett skäl som bör beaktas.

Får jag sedan för undvikande av alla missförstånd säga, att i varje fall jag för min del inte ett ögonblick ifrågasatt att Sverige-esterna skulle ges någon undantagsställning. För dem skall gälla precis samma villkor som för andra grupper i detta samhälle. Men jag tillät mig säga, att vi bör ägna deras problematik speciell uppmärksamhet av den anledningen, att de ju ändå utgör den största flyktinggruppen i detta land och att de så övertygande kunnat visa att de har en hel del olösta problem. Utan tvivel råder en hel del oklarheter här som behöver undanröjas.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Om fru Eriksson fattade mitt anförande så, att jag skulle ha någonting att invända mot esternas strävan att förkovra sig i sitt modersmål och i övrigt vidmakthålla sin nationella särart inom Sveriges gränser på de villkor som gäller för alla andra, så har fru Eriksson uppfattat mig fel. Jag menar att alla skall ha den möjligheten, även esterna. Jag har gjort jäm-

**Stöd till den estniska befolkningsgruppen i vårt land**

förelser med den finsktalande befolkningen för att visa att det inte är så beträffande den gruppen.

Sedan är det ingen cynism, herr Hamrin, att påtala den politiska propaganda som ni anknuter till den här motionen.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Det mesta av vad fru Eriksson här har sagt i sina båda anföranden och alla de många frågor hon där har pekat på har faktiskt stärkt mig i min uppfattning, att en utredning i dessa frågor vore av mycket stort värde.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Låt mig bara här i debattens slutskede understryka en synpunkt med anledning av vad fru Eriksson sade i sitt sympatiska anförande här senast, nämligen att man naturligtvis mycket väl kunde tänka sig att i vissa skolformer för dessa människor låta estniska utgöra andra språket.

Det förde mina tankar till att det kanske ändå finns åtskilligt, som ännu inte är riktigt prövat och som borde kunna undersökas. Jag förnekar inte att man kan nå resultat på delvis andra vägar. Men vi undersöker ju så mycket i detta land, och det förefaller som om den blygsamma hemställan som har gjorts om en översyn av alla problem för denna folkgrupp skulle vara befogad.

När man här talar om att två synpunkter bryter sig mot varandra, är det naturligtvis riktigt. Jag tycker dock snarare, att man skulle kunna låta dem komplettera varandra. Den ena är ju den alldeles självklara att denna stora grupp, den största till oss inflyttade, på ett naturligt sätt skall smälta in i det svenska kulturlivet och i hela vårt folk med allt vad därtill hör — och det har ju skett. Det har understrukits här, att esterna har visat stor begåvning och fallenhet för att tillgodogöra sig allt det nya som bjudits här i Sverige.

Men då kommer den andra synpunkten in, den som för dessa människor tycks vara så oerhört angelägen: man bör se till att den nya generationen inte tappar nycklarna till kulturarvet hemifrån. Även om man nu säger att de skall bli riktiga svenskar, är det klart att ett så pass begåvat folk, som det här är fråga om, kan göra dessa kulturella landvinningar i ett nytt land och samtidigt genom de möjligheter vi ställer till förfogande bevara sitt gamla språk och sin gamla kultur.

Jag sticker inte alls under stol med att där också finns en annan motivering. Jag tolkar den ingalunda på samma sätt som herr Holmberg. Naturligtvis känner dessa människor en stark förhoppning att tillståndet i världen en gång skall bli sådant att en del av de estniska familjer som flyttat hit i sällskap med sina barn skall kunna återvända och leva i det gamla hemlandet, vilket trots allt för dem är det käraste på jorden, och där återförenas med anhöriga som stannat i det gamla landet. Detta bör inte kunna misstänkliggöras i en värld, där vi trots allt tror på FN-stadgans ord om att folken skall ha rätt att flytta över gränserna och bo där de vill.

Med denna motivering, herr talman, skulle jag gärna ha sett att vi hade kunnat kosta på oss den översyn som nu har begärts i så många sammanhang. Jag tycker att hela utskottsbetänkandet är så nobelt skrivet, att det mycket väl också kunde ha utmynnats i denna eftergift för en folkgrupps innerliga önskan.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att två motioner i detta ämne redan behandlats av årets riksdag och avvisats. De upptog just de krav som nu fram-

**Interpellation ang. skadestånd för skador vid militära övningar**

förts i skrivelsen från Esternas Representation i Sverige och som också innefattas i den nu föreliggande motionen. Även vid fjolårets riksdag togs dessa frågor upp motionsvägen.

Vi har i utlåtandet citerat vad det särskilda utskottet för skolfrågor under värriksdagen uttalade med anledning av motionerna om inrättande av ett högstadium vid den estniska skolan i Stockholm:

»I den mån skolan framdeles — t. ex. genom samarbete med andra skolor — kan redovisa en från de synpunkter som ligger till grund för skolreformen tillfredsställande organisation, bör emellertid frågan om statsbidrag kunna upp-  
tas till förnyad prövning.»

Det är den ena frågan, som alltså är besvarad och avgjord av kammaren tidigare i år.

Rörande den andra frågan, som gäller inrättande av en instruktörsbefattning för estniska ungdomsfrågor, har vi i utlåtandet hänvisat till att statsutskottet vid innevarande riksdag avstyrkt två likalydande motioner i detta ärende under hänvisning till bl. a. att »förslag på detta område borde avgöras mot bakgrunden av ett allsidigt utredningsmaterial och att det sålunda icke vore lämpligt att föregripa det förväntade utredningsresultatet». Utskottets hemställan bifölls av riksdagen. Vi inom allmänna beredningsutskottet trodde ingalunda att folkbildningsutredningen skulle befatta sig speciellt med esternas problem, men vi trodde att förslaget till allmänt stöd åt folkbildningsarbetet skulle leda till fördelaktigare regler än de nuvarande och att detta även skulle komma esterna till godo. Därför hänvisade vi i vårt tidigare utlåtande till denna utredning. Nu kommer folkbildningsutredningens förslag tydligen att överarbetas, och det var på detta utredningsmaterial statsutskottet syftade i det uttalande jag nyss citerade.

Jag menar alltså att årets riksdag redan tagit ställning till denna fråga

och inte nu kan inta en annan ståndpunkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Jönköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ringaby m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Jönköping begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 82 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

## § 18

**Interpellation ang. skadestånd för skador vid militära övningar**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Hedenäset (cp), som yttrade:

Herr talman! Militära övningar innebär särskilda risker för olycksfall. Den

**Interpellation ang. skadestånd för skador vid militära övningar**

som blir skadad under militärtjänst, så att hans arbetsförmåga för kortare eller längre tid helt eller delvis förloras, erhåller ersättning i form av sjukpenning eller livränta enligt militärsättningsförordningen. Bestämmelserna är i överensstämmelse med dem som gäller för yrkesskadeförsäkringen. Ersättning-  
en utgör kompensation för det inkomstbortfall, som skadan medför för den värnpliktige i hans civila arbete och avser sålunda att trygga en skälig försörjning. Ersättningssystemet torde kunna betecknas som en militär yrkesskadeförsäkring på grundval av det civila arbetet.

Det är emellertid självklart, att en kompensation enligt militärsättningsförordningen oftast inte kan utgöra någon tillfredsställande ersättning för den skada som den värnpliktige lidit. Om skadan tillkommit utan den skadades eget vållande, bör han givetvis vara berättigad till särskilt skadestånd. Staten bär, såvitt mig är bekant, skadeståndsansvar för fel och försummelser av militärt befäl men inte för skada, som vållas av menig. Om skadan vållas av menig, ligger alltså skadeståndsansvaret hos denne.

Åtskilliga exempel finns på att personer, som skadats vid militära övningar, inte kunnat erhålla skadestånd för liden skada. Följande fall har exempelvis förekommit. En handgranat briserar innan den kastas, varvid den kastande soldaten omkommer och närstående kamrat skadas allvarligt. Den kastande soldaten anses vållande till olyckan. Staten anses sålunda inte ha skadeståndsansvar. Den skadade kamraten kan inte erhålla skadestånd, om den omkomnes dödsbo saknar möjligheter härför. Det finns också åtskilliga exempel på att enskilda ådömts skadestånd för skada vid militär övning men sedan saknat möjlighet att fullgöra åliggandet.

Det kan givetvis sägas, att liknande fall inträffar såväl i annan offentlig verksamhet som i primitiv verksam-

het. Frågan om garanterande av skadestånd är sålunda ett allmänt problem. Det synes mig emellertid vara anledning att anlägga ett särskilt betraktelsesätt, då det är fråga om skador vid militära övningar. Över huvud taget innebär såsom framhållits militära övningar särskild risk för olycksfall. Men framför allt måste det understrykas, att olycksrisken vid militära övningar avviker från andra fall däri att vederbörande själv inte försatt sig i den utan ålägges den genom den obligatoriska militärtjänstgöringen.

En särskilt hög grad av risk vid den militära övningen är givetvis ofrånkomlig. Då detta måste accepteras i vårt allmänna försvarsintresse, synes det mig också följdriktigt, att skadeståndsskyldigheten för skador, som inträffar vid militära övningar, i varje fall i sista hand blir solidarisk, d. v. s. statens. Det synes mig sålunda riktigt, att staten övertar skadevållarens ersättningsplikt, om skadestånd inte på annat sätt kan garanteras den skadade. Det torde emellertid även böra övervägas, om inte staten helt bör överta skadeståndsansvaret för olyckor vid militära övningar och därvid kunna lämna skadestånd även till person, som kan anses ha vållat skadan. Den särskilda skaderisk som vederbörande utsättes för vid militärtjänstgöringen bör motsvaras av ett särskilt ansvar från statens sida.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställa följande frågor:

Har herr statsrådet för avsikt att vidta åtgärder i syfte att låta staten garantera skadestånd för skador vid militära övningar?

Har herr statsrådet i så fall för avsikt att även överväga möjligheterna av att låta staten helt överta ersättnings-skyldigheten för skador vid militära övningar?

Denna anhållan bordlades.



## § 19

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

## § 20

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 190, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63,

nr 200, med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig, m. m., och

nr 201, angående överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkringsfond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare.

Dessa propositioner bordlades.

## § 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 17.40.

In fidem

*Sune K. Johansson*

---